

**Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра міжкультурної комунікації та історії світової літератури**

**ІСТОРИЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: АНТИЧНА.
СЕРЕДНЬОВІЧНА ТА ВІДРОДЖЕННЯ з МЕТОДИКОЮ
ВИКЛАДАННЯ**

**Методичні рекомендації для студентів спеціальності
014 «Середня освіта (Українська мова і література)»**

2017 рік

Методичні рекомендації з історії зарубіжної (античної, середньовічної та ренесансної) літератури з методикою викладання призначено для студентів спеціальності 014 «Середня освіта (Українська мова і література)» факультету української філології. Посібник містить матеріали практичних занять із завданнями до них у зв'язку із шкільною програмою та методикою викладання зарубіжної літератури з урахуванням жанрової специфіки окремого твору. У контексті практичного заняття запропонована самостійна підготовка фрагменту уроку із вивченої теми, відповідно пропонується і самостійний вибір доцільних методів і прийомів для аудиторної презентації.

Рецензенти:

Кир'янчук Б.М.: кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури;

Вовчук Н.І.: кандидат філологічних наук, доцент кафедри міжкультурної комунікації та історії світової літератури

Затверджено Вченою радою факультету іноземної філології Рівненського державного гуманітарного університету.

Хмель В.А. Історія зарубіжної (античної, середньовічної та ренесансної) літератури з методикою викладання. Методичні рекомендації для студентів спеціальності 014 «Середня освіта (Українська мова і література)». – Рівне: РДГУ, 2017. – 48 с.

Пояснювальна записка

Курс історії зарубіжної (античної; середньовічної та ренесансної) літератури є початковою ланкою загального вузівського курсу історії зарубіжної літератури. Зважаючи на сучасний реформаторський процес освіти, вказаний курс пропонується із залученням методики викладання, що уможливує уже з першого курсу формувати у студентів уміння і навички методики викладання дисципліни у загальноосвітніх навчальних закладах.

Метою вивчення навчальної дисципліни є ознайомлення студентів із творчістю письменників давньогрецької та давньоримської, середньовічної і ренесансної літератур, з'ясування місця і ролі кожної у загальному світовому літературному процесі, формування творчого сприйняття естетичної і духовної ваги художніх текстів, визначення ступеня їх впливу на творчість письменників європейської і вітчизняної (української) літератур, усвідомлення питання актуальності творчості письменників кожної з епох.

Основними **завданнями** навчальної дисципліни є засвоєння знань основних етапів становлення і розвитку зарубіжної літератури: античної, середньовічної та ренесансної епох, відповідно - періодизації кожної з них; формування понятійного літературознавчого апарату, необхідного для аналізу та інтерпретації художніх творів; засвоєння основних методів і прийомів вивчення літературного твору з урахуванням родово-жанрових особливостей; усвідомлення впливу і значення літератури кожної епохи у світовому літературному процесі.

Курс історії зарубіжної (античної, середньовічної та ренесансної) літератури професійно спрямований, оскільки передбачає практичні завдання у зв'язку зі шкільною програмою та методикою викладання з урахуванням жанрової специфіки твору, виявляє міждисциплінарні зв'язки із вітчизняною та світовою літературою, літературознавством та лінгвістикою, народною словесністю та етнографією, історією та філософією тощо.

Вивчення творчості письменників зарубіжної (античної, середньовічної та ренесансної) літератури спрямоване на глибоке засвоєння та усвідомлення значення літератури у контексті світового та вітчизняного літературного та культурного процесів, формування активної громадянської позиції, набуття і поглиблення фахових знань майбутнього педагога-філолога та формування методичних умінь і навичок викладання дисципліни.

У процесі професійної підготовки майбутніх вчителів літератури доцільно їх ознайомити з основними теоретичними знаннями й практичними вміннями методики викладання зарубіжної літератури з урахуванням набутих знань з педагогічних та літературознавчих дисциплін, сформувати у студентів свідоме застосування методів і прийомів під час практичних занять, сприяти усвідомленню основних тенденцій практичної роботи на уроці.

Значення змістового модуля, форми його реалізації та контролю

Змістовий модуль – це логічно завершена частина програмного матеріалу з навчальної дисципліни, що складається з пов'язаних між собою тем курсу.

Опанування матеріалу змістового модуля дисципліни передбачає засвоєння студентом відповідних тем лекційного курсу, підготовку до практичних або семінарських занять, а також якісне виконання самостійних завдань, спрямованих на засвоєння матеріалу навчальної дисципліни, включаючи і науково-дослідницьку індивідуальну роботу.

Контроль знань передбачають засвоєння певних **понять**:

- **поточний контроль** – це систематична перевірка засвоєння студентами програмного матеріалу, роботи їх на практичних заняттях, опрацювання ними визначеного матеріалу самостійно; він об'єднує модульний контроль і контроль систематичності та активності роботи студента;
- **модульний контроль** – це оцінювання засвоєння студентом частини навчального матеріалу дисципліни, що складає завершений змістовий модуль;
- **підсумковий контроль** - це контрольний захід у вигляді іспиту чи заліку (письмового або усного), призначений для перевірки засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу з навчальної дисципліни.

Система оцінювання знань

У навчальному процесі використовуються лекції, практичні та семінарські заняття, самостійне опрацювання окремих тем, індивідуальні заняття з подальшим повідомленням про їх виконання та оцінкою викладачем.

Поточний рейтинговий бал – складає сума оцінок з навчальної дисципліни, отриманих упродовж семестру (див. шкалу оцінювання) за різні форми роботи.

Модульний оціночний бал – це сума балів, отриманих за підсумкову модульну роботу та поточні бали.

Підсумковий бал – це загальна кількість балів, які відбивають рівень засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу з навчальної дисципліни та виставляються на підставі поточного рейтингового балу та суми модульних (за 100-бальною шкалою).

Заліковий бал – це сумарна кількість (за 100-бальною шкалою) модульних та залікового балу.

Екзаменаційна оцінка – це оцінка, аяка відповідає кількості еквівалентних балів згідно із 100-бальною шкалою оцінювання.

Шкала і норми оцінювання знань з навчальної дисципліни

Норми оцінювання:

- ✓ відповіді на практичних – 1-3 бали;
- ✓ додаткові повідомлення на практичних – 1-2 бали;
- ✓ індивідуальні завдання, реферати – 5(10);
- ✓ колоквіум – 15 балів;

- ✓ підсумкова модульна робота – 15 балів;
- ✓ контрольна робота –15 балів;
- ✓ ІНДЗ (за бажанням і вибором студента) – 20 балів;
- ✓ залік/екзамен – 40 балів.

Шкала оцінювання знань з навчальної дисципліни:

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS		Залік
		Екзаменаційна оцінка	Пояснення	
90 - 100	Відмінно	A	Відмінно – глибоке і повне опанування навчального матеріалу, виявлення відповідних умінь та навиків	Зарах.
89 - 82	Добре	B	Дуже добре – повне знання навчального матеріалу з незначними помилками	
81 - 74		C	Добре – загалом правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками	
64 - 73	Задовільно	D	Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для професійної діяльності	
63 - 60		E	Достатньо – неповне опанування програмного матеріалу для мінімального критерію оцінювання	
35 - 59	Незадовільно	FX	Незадовільно – безсистемність отриманих знань і неможливість продовження навчання без удосконалення знань з дисципліни	Незарах.
1 - 34		F	Неприйнятно – необхідне повторне вивчення дисципліни	

Система контролю

Перевірка стану підготовки студента до практичного заняття, самостійних завдань, співбесіда за опрацьованим матеріалом (*читацьким щоденником*), оцінка повідомлень, поточне тестування (*п'ятихвилинка, тематичний тест*), модульне тестування, підсумкова контрольна робота, колоквиум.

Курс закінчується заліком у другому семестрі.

Програма навчальної дисципліни

Лекційний курс

34 години

Змістовий модуль 1. Давньогрецька література.

Антична література як навчальна дисципліна. Періодизація літератури, її зв'язок з культурою і світовою та вітчизняною літературами.

Давньогрецька і давньоримська міфології як складові античної. Спільне та відмінне у системі міфологічних суб'єктів. «Теогонія» Гесіода, «Іліада» та «Одіссея» Гомера

«Метаморфози» Овідія - джерела збереження античної міфотворчості. Героїчний, дидактичний епос Давньої Греції.

Особливості давньогрецької літератури класичного періоду. Давньогрецький епос. Жанровий склад давньогрецької лірики. Представники декламаційної та мелічної лірики.

Зародження і розвиток давньогрецького театру. Творчість Есхіла, Софокла, Евріпіда. Давня аттична комедія. Арістофан як представник комедійного жанру. Менандр.

Давньогрецька проза: історіографія, риторика, філософія. Проза епохи еллінізму і римського панування у Давній Греції. Давньогрецький роман.

Вступ. Антична література, її складові та визначальна характеристика. Місце і значення античної літератури у розвитку світових гуманітарних наук та словесного мистецтва, а також вплив на творчість західноєвропейських та вітчизняних письменників.

Тема 1. Антична міфотворчість у контексті архаїчного періоду давньогрецької літератури.

Міфотворчість і фольклор Давньої Греції і Риму. Міфічне відтворення системи поглядів на світ, природу і людину. Поширені жанри народно-поетичної творчості.

Основні цикли давньогрецьких міфів; періодизація міфології за О. Лосєвим. Особливості давньоримської міфології. Міфи про старше й молодше покоління богів грецького пантеону; божества нижчого рангу, відомих героїв – Геракла, Ахілла, Ясона, Тесея. Популярні боги Давнього Риму. Викладення міфів у поемах Гомера, Гесіода. Вергілієві «Метаморфози» як джерело збереження давньогрецької та давньоримської міфотворчості. Міфи Давньої Греції у переспівах українських авторів.

Тема 2. Гомерівський період. Героїчний епос. Гомер «Іліада», «Одіссея».

Давньогрецький героїчний епос. Гомерівське питання. Знахідки Г. Шлімана. Аналітики й унітарії про тексти гомерівських поем. Гомер «Іліада», «Одіссея». Поєднання в поемах міфології, фантазії та реальності. Композиція поем, двоплановість зображення подій. Система образів – боги і герої. Образи Ахілла, Одіссея, Нестора, Гектора, Пріама, Паріса. Художні особливості, віршовий розмір творів. Українські переклади. Переклад Бориса Тена обох поем у ХХ столітті.

Тема 3. Класична грецька література. Давньогрецький епос. Давньогрецька лірика.

Класична література Давньої Греції. Давньогрецький епос: кіклічні поеми, гомерівські гімни, пародійний епос. «Батрахоміомахія» невідомого автора як зразок пародійного епосу.

Основні групи лірики: декламаційна і мелічна або пісенна. Елегійна лірика. Творчість Калліна, Тиртея, Солона, Феогніда, Мімнерма. Архілох, Семонід, Гіппонакт як представники ямбічної лірики.

Різновиди мелосу: монодичний та хоровий. Твори Алкея, Сапфо, Анакреонта – представників монодичного мелосу. Хоровий мелос у творчості Алкмана, Сімоніда, Піндара, Вакхіліда. Давньогрецька байка. Езоп.

Тема 4. Аттичний період давньогрецької літератури. Розвиток трагедії і театру. Творчість Есхіла.

Особливості аттичного періоду. Становлення і розвиток театру. Особливості давньогрецького театру і трагедійної вистави. Джерела походження, суспільна роль трагедії. Творчі змагання поетів-трагіків під час Малих і Великих Діонісій. Внесок Аріона і Феспіда у становленні жанру трагедії. Роль хору в трагедії.

Відомості з життя і творчості Есхіла. Історична основа трагедії «Перси». Трагедія «Прометей закутий». Образ Прометея, поняття прометеїзму. Трилогія «Орестея», ідейний зміст, персональний склад трилогії. Особливості творчості Есхіла – батька давньогрецької трагедії. Удосконалення ним трагедійної вистави.

Тема 5. Творчість Софокла, Евріпіда.

Відомості з життя і творчості Софокла. Трагедія «Аякс». Трагедії фіванського циклу. Проблематика і образи трагедій «Цар Едіп», «Антігона», «Едіп у Колоні», «Електра». Ідейно-художні особливості трагедій. Внесок Софокла в організацію театральних вистав.

Біографічні та світоглядні відомості. Загальна характеристика трагедій «Алкеста», «Іон», «Іфігенія в Авліді», «Вакханки». «Медея» як взірць класичної трагедії. Особливості жанру, композиції, конфлікту трагедії. Образ Медеї. Новаторство творчості Евріпіда.

Тема 6. Давня аттична комедія. Арістофан.

Гене́за, особливості жанру та комедійної вистави. Творчий шлях Арістофана. Проблема миру в комедіях «Мир», «Ахарняни», «Лісістрата»; осуд демократії у комедії «Вершники», суддівської системи в «Осах»; утопійний характер комедії «Птахи»; літературно-критичний – комедії «Жаби».

Тема 7. Література доби еллінізму та епохи римського панування. Особливості розвитку літератури елліністичної доби. Новоаттична комедія. Творчість Менандра. Комедія «Відлюдник». Втілення проблеми удосконалення людини шляхом переосмислення власних дій в образі Кнемона.

Розвиток грецької літератури в колоніальних умовах римського панування. Грецький роман. «Повість про кохання Херея та Каллірої» Харитона, «Дафніс і Хлоя» Лонга.

Змістовий модуль 2. Давньоримська література

Основні періоди становлення і розвитку давньоримської літератури. Література республіканської епохи. Перші римські письменники. Римський театр. Творчість Плавта, Публія Теренція.

Огляд літератури післяреспубліканського періоду. Творчість Гая Луцілія, Валерія Катулла. Лукрецій Кар «Про природу речей». Ораторське мистецтво і філософія Ціцерона.

Література доби імперії. Творчість Публія Вергілія. Поема «Енеїда». Квінт Гораций.

Розвиток римської елегії. Творчість Публія Овідія Назона. «Любовні елегії», «Метаморфози», «Фасти», «Скорботні елегії».

Література пізньої імперії. Творчість Сенеки, Петронія, Апулея та інших. Римська байка.

Римська література епохи республіки. Особливості римської літератури. Історична легенда. Рання римська література. Переклади з давньогрецької. Аппій Сліпий, Лівій Андронік, Гней Невій, Квінт Енній.

Загальний огляд літератури післяреспубліканського періоду.

Тема 8. Римська література доби імперії. Публій Вергілій Марон.

Особливості літератури «віку Августа». Гурток Гая Мецената. Біографічні відомості про Вергілія. Пастуша поема «Буколіки», дидактичний характер «Георгік». «Енеїда» - поема про Італію. Історія створення, композиція поеми, художньо-стилістичні особливості. Персональний склад поеми. Образи Енея, богів та земних героїв. Україномовні переклади «Енеїди».

Квінт Гораций. Біографічні відомості, особливості творчості. Ода «Пам'ятник», послання «До Пісонів».

Тема 9. Римська елегія. Публій Овідій Назон.

Відомості про римську елегію. Опозиційна література. Елегійна творчість Альбія Тібулла, Секста Проперція.

Біографія Публія Овідія Назона. Загальна характеристика творчості. Любовна тема у творчості письменника: «Любовні елегії», поеми «Наука кохання», «Ліки від кохання».

Історично-міфологічні праці «Фасти», «Метаморфози». Творчість періоду вигнання – «Скорботні елегії», «Послання з Понту». Україномовні переклади творів Овідія.

Тема 10. Література пізньої імперії.

Гай Петроній Арбітр. Роман «Сатирикон»: особливості бенкету Трімальхіона. Римська байка. Федр.

Луцій Апулей. Особливості літератури в умовах правління династій. Творчість Марціала і Ювенала. Луцій Апулей: біографічні відомості, огляд творів. Роман «Метаморфози або Золотий Осел». Сатирично-викривальний характер роману. Образ Луція.

Змістовий модуль 3. Середньовічна література.

Загальна характеристика та питання періодизації середньовічної літератури. Народна поезія раннього Середньовіччя як легендарно-міфологічне відображення дійсності. Огляд літератури епохи феодалізму. Лицарська література та її основні жанри. Міська література епохи Середньовіччя.

Тема 11. Загальна характеристика літератури доби Середньовіччя. Героїчний епос Середньовіччя та доби феодалізму (XI-XIVст.)

Західна Європа після падіння Римської імперії. Доля античної культури. Вплив церкви на розвій середньовічної літератури. Періодизація та загальна характеристика літературної епохи Середньовіччя. Значення латинської літератури для розвитку загальноєвропейської; нерівномірність літературного процесу; білінгвізм у літературі.

Народна поезія раннього Середньовіччя як легендарно-міфологічне відображення дійсності. Кельтський епос. Ірландські саги. Саги про Кухуліна. Ідейно-художні особливості ірландських саг. Давньоскандинавська література. Ісландські саги: збірки «Старша Едда», «Молодша Едда», їх структура, сюжетно-змістова характеристика, основні тематичні цикли та значення для розвитку західноєвропейської літератури.

Розвиток французького героїчного епосу; основні цикли. «Пісня про Роланда»: історична правда та вигадка в поемі, засудження феодального розбрату. Ідеалізація Роланда, ідейно-художні особливості поеми, християнські мотиви, композиція та система образів.

Іспанський героїчний епос. «Пісня про Сіда»: відображення дійсності в поемі та її новаторський характер; сімейно-побутова тематика.

«Пісня про нібелунгів» - зразок німецького героїчного епосу: ідейно-художня своєрідність поеми; композиція та система образів. Зігфрід як ідеальний герой німецького епосу.

Тема 12. Лицарська (куртуазна) література.

Походи хрестоносців та розвиток лицарської літератури в XII-XIIIст. Лицарський кодекс честі та культ Прекрасної Дами. Роль Провансу в розвитку поезії трубадурів; провідна тема кохання в ліриці трубадурів, її основні жанри та стилі. Лірика мінезінгерів; народний і куртуазний напрямки лірики; основні представники мінезангу та їх творчість.

Виникнення лицарського роману та його основні цикли. Роман про Трістана та Ізольду; психологічна глибина образів. Артурівські романи та їх особливості. Творчість Кретьєна де Труа. Психологізм, вдосконалення літературної форми та мови як головні здобутки куртуазної літератури.

Змістовий модуль 4. Література доби Відродження.

Ренесанс як світоглядний переворот європейського суспільства. Роль античності в розвитку культури Відродження. Хронологічні межі Ренесансу. Гуманізм як провідний принцип доби Відродження; боротьба з Феодалізмом та церковно-аскетичною культурою. Реалізм у мистецтві.

Тема 13. Загальна характеристика літератури Відродження. Відродження в Італії. Данте Аліг'єрі «Божественна комедія».

Основні етапи розвитку ренесансної літератури. Національна своєрідність Ренесансу: Відродження у Франції: творчість Ф.Рабле. роман «Гаргантюа і Пантагрюель» як вершина французької ренесансної літератури. Ренесансна доба у Німеччині: бюргерська література: творчість С.Бранта. «Корабель дурнів» як сатирично-дидактичний твір. Нідерланди у добу Відродження: творчість Е. Роттердамського: «Похвала глупоті» як сатирична енциклопедія дійсності. Значення Ренесансу для розвитку світової літератури.

Італійське Відродження. Данте як останній поет Середньовіччя і перший ренесансний поет. Його участь у політичній боротьбі Італії XIVст. «Нове життя» і поезія «нового солодкого стилю». «Божественна комедія» як філософсько-художній синтез середньовічної культури і пролог до літератури нового часу: зв'язок поеми з жанром видінь та аллегоричною поезією Середньовіччя. подолання середньовічних ідейних та естетичних канонів, критичне ставлення до церкви, натомість зацікавлення Людиною і світом. Образність поеми: образи Беатріче, Вергілія, автора. Ідейність та публіцистичність поеми, алегоричний зміст, реалістичність, композиційна довершеність, всевітнє значення. Т.Шевченко, І. Франко про Данте Аліг'єрі, його місце у світовій літературі.

Тема 14. Творчість Ф. Петрарки, Дж. Боккаччо.

Зв'язок Ф.Петрарки з провідними ідеями доби Відродження. Збірка «Канцоньєре» - композиція та новаторських характер поезії: боротьба проти аскетичного світогляду; тема кохання, образ Лаури; зображення внутрішнього світу індивідуума. Доля вітчизни, проблема єдності країни. Особливості поетичного стилю поета; вдосконалення форми сонету; довершеність віршу. Вплив творчості Петрарки на європейську поезію.

Боккаччо як засновник нової європейської прози. ідейно-художня еволюція письменника; рання творчість. флорентійський період творчості: тема природи та людини в повісті «Амето», «Ф'яметта»: майстерність психологічного аналізу. Поема «Ф'езоландські німфи»: кохання як природне почуття і закон природи. Боротьба Боккаччо за реалізм у літературі. «Декамерон»: композиція, сюжетне обрамлення та його ідейно-художнє призначення. ідейно-тематичне багатство та енциклопедичність «Декамерону». Боротьба з церковно-релігійним аскетизмом; любовна тематика. Мова і стиль твору. Значення творчості для розвитку ренесансного реалізму.

Тема 15. Відродження в Німеччині та Нідерландах.

Особливості національного розвитку країн. Періодизація німецького Відродження. Відображення актуальних соціально-політичних питань; антикатолицький та антифеодальний пафос мистецтва.

Себастьян Брант (1457-1521 рр.). «Корабель дурнів»: морально-дидактична спрямованість, сатира у творі. Вплив античної традиції на стиль та мову «Корабля дурнів». Ганс Сакс (1494-1576 рр.). Зв'язок із традиціями народної літератури. Демократизм та оптимізм творів. Народна творчість: сюжети про Тіля Уленшпігеля і Фауста та їх популярність у народі. Переосмислення народних сюжетів у німецькій літературі.

Еразм Роттердамський (1466-1536 рр.) – найвидатніший представник нідерландського Відродження. «Похвальне слово Глупоті» як енциклопедія дійсності, сатира на суспільство. Зв'язок із німецькою народною традицією.

Тема 16. Відродження у Франції. Творчість Рабле. Іспанський Ренесанс. Сервантес «Дон Кіхот».

Релігійні війни та соціальні протиріччя життя французького суспільства XVI ст. Особливості та періодизація французького гуманізму.

Гурток Маргарити Наваррської (1492-1549 рр.) та його внесок у становлення

французького Відродження. «Гептамерон» та його зв'язок із традицією Дж.Боккаччо.

Франсуа Рабле (1494-1553 рр.). Життя та творчість, формування гуманістичних та матеріалістичних поглядів письменника. Роман «Гаргантюа і Пантагрюель» як вершина французької ренесансної літератури: історія створення, фольклорні джерела роману. Ф.Рабле і народна сміхова культура. Гротеск у романі. Проблематика та гуманістичні ідеї роману. Особливості стилю та мови роману. Місце Ф.Рабле у світовій літературі.

Особливості іспанського Відродження. Шахрайський роман та його жанрові ознаки: новий тип сюжету, герой-пікаро та його функція у творі, традиція реалістичного зображення соціального буття, демократична спрямованість. Вплив пікаресного роману на розвиток європейського роману ХУІ-ХУІІІ ст.

Мігель де Сервантес Сааведра (1547-1616 рр.) як видатний реаліст іспанської літератури. Життєвий і творчий шлях письменника. Роман «Дон Кіхот» як реалістичне узагальнення іспанського соціального життя на межі ХУІ-ХУІІІ ст. та пародія на лицарські романи. Образ Дон Кіхота: соціальний, філософський та моральний аспекти. Дон Кіхот як вічний образ світової літератури. Народність образу Санчо Панси. Демократичний та гуманістичний пафос роману. І.Франко про роман Сервантеса.

Тема 17. Відродження в Англії. Творчість В.Шекспіра як вершина англійської та світової ренесансної літератури.

Англія у ХІУ-ХУІ ст.: особливості соціально-політичного розвитку. Англійський гуманізм та його особливості, періодизація.

Джефрі Чосер (1340-1400 рр.): особливості творчості. Збірник «Кентерберійські оповідання»: композиція твору, зв'язок із традицією Дж.Боккаччо, реалістичність зображення життя. Роль прологу. Тематичне, жанрове та стилєве багатство твору. Роль Дж.Чосера у формуванні англійської літературної мови.

Крістофер Марло (1564-1593 рр.). Створення нового типу реалістичної драми. Використання сюжету німецької легенди про Фауста у «Трагічній історії доктора Фауста». К.Марло як попередник В.Шекспіра: оновлення жанру трагедії, вдосконалення драматичної мови, відмова від рими.

Вільям Шекспір (1564-1616 рр.). Загадка життя драматурга. Шекспірівське питання. Періодизація творчості Шекспіра. Розвиток жанру сонета у творчості Шекспіра. Шекспірівська концепція історії в історичних хроніках «Ричард ІІІ», «Генріх ІУ». Комедії Шекспіра, їх життєрадісний та оптимістичний характер. Ренесансні образи жінок у комедіях.

Трагедія «Ромео і Джульєтта»: висока поетичність почуттів та краса кохання. Оптимістична віра в неминучість торжества гуманістичних стосунків між людьми. І.Франко про трагедію «Ромео і Джульєтта».

«Гамлет» як філософська трагедія: сюжетні джерела, філософсько-етична проблематика, особливості конфлікту та системи образів. Образ Гамлета. Гамлет як «вічний образ» світової літератури, його різні тлумачення. Багатогранність шекспірівських характерів.

Трагедія «Отелло»: джерела сюжету, особливості конфлікту та системи образів. Отелло та Дездемона як цілісні особистості Ренесансу.

«Король Лір»: зв'язок родинної історії з історичними та соціальними конфліктами часу. Сутність трагічного конфлікту. Композиція, специфіка розв'язки. Складність і багатогранність образів трагедії. І.Франко про трагедію «Король Лір».

Войовничий гуманізм трагедії «Макбет»: соціально-політична проблематика, своєрідність конфлікту, перенесення його у внутрішній світ головного героя. Еволюція образу Макбета.

Третій період творчості Шекспіра та його особливості. Казково-фантастичний елемент у драмах. Особливості реалізму Шекспіра. Шекспір і традиції народного характеру. Мова Шекспіра. Сценічна історія п'єс Шекспіра. Вплив В.Шекспіра на

розвиток світової культури та літератури. Шекспір та українська література.

Практичні заняття

38 годин

1.	Загальні методи і прийоми вивчення літературного твору.	2 год.
2.	Особливості вивчення епічних, драматичних та ліричних творів.	2 год.
3.	Антична міфотворчість. Овідій “Метаморфози”.	2 год.
4.	Міфічність та історичність поем Гомера “Іліада”, “Одіссея”	2 год.
5.	Давньогрецька лірика	2 год.
6.	Есхіл "Прометей закутий", "Орестея"	4 год.
7.	Софокл "ЦарЕдіп", "Антігона"	2 год.
8.	Класична грецька трагедія. Евріпід “Медея”.	2 год.
9.	Арістофан "Лісістрата", "Жаби".	2 год.
10.	Римська література "золотого віку". Творчість Вергілія, Горація.	2 год.
11.	Римська елегія. Творчість Овідія. «Скорботні елегії»	2 год.
12.	Античний роман. Апулей. «Метаморфози або Золотий осел».	2 год.
13.	Героїчний епос середньовіччя. «Пісня про Роланда», «Пісня про Сіда», «Пісня про нібелунгів».	2 год.
14.	Данте Аліг'єрі . "Божественна комедія"	2 год.
15.	«Декамерон» Дж. Боккаччо як нова форма преренесансного роману	2 год.
16.	Творчість Вільяма Шекспіра. Сонетарій. Трагедії «Гамлет», «Король Лір»	4 год.
17.	Роман Франсуа Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель» як критика на гуманістичну культуру Середньовіччя.	2 год.

Завдання для самостійної роботи

108 годин

1.	Опрацювати статтю Л.Мірошниченко «Методи викладання світової літератури в школі».	4
2.	Ознайомитись з працею М.Куна “Легенди і міфи стародавньої Греції”, укласти таблицю (список) богів античної міфології.	6
3.	Опрацювати твір Овідія “Метаморфози”, зокрема Книги 1, 6, 8, а також передмову А.Содомори.	4
4.	Прочитати твір Гесіода “Роботи й дні”, визначити актуальність його твору.	2
5.	Виписати жанрові різновиди давньогрецької лірики з українськими відповідниками. Вивчити напам’ять кілька ліричних зразків.	4
6.	Перечитати за М.Куном Фіванський цикл міфів та міфи про аргонавтів	4
7.	Прочитати трагедії Есхіла “Прометей закутий”, “Орестея”, Евріпіда “Іпполіт”.	6
8.	Опрацювати передмову О.Білецького «Неповторний Арістофан» // Арістофан. Комедії.- Харків: Фоліо, 2002.- С.3 – 18. Перечитати комедії Арістофана «Лісістрата», «Жаби».	4
9.	Опрацювати за підручником матеріал про особливості давньоримської літератури республіканського періоду.	6

10.	Прочитати поему Вергілія «Енеїда», порівняти з поемами Гомера «Іліада», «Одіссея».	8
11.	Підготуватись до підсумкового модульного контролю за вивченим матеріалом.	4
12.	Ознайомитись із середньовічними збірниками “Старша Едда” та “Молодша Едда”. Прочитати “Слово о полку Ігоревім”.	8
13.	Ознайомитись з поезією трубадурів і мінезінгерів; Прочитати куртуазний роман “Про Трістана та Ізольду”.	6
14.	Підготуватись до підсумкового модульного контролю за вивченим матеріалом.	4
15.	Опрацювавши творчість Данте, ознайомившись із текстом “Божественної комедії”, письмово скласти схему пекла, коротко зазначити наповнення кожної частини пекла.	8
16.	Опрацювати і законспектувати тему “Творчість Петрарки”	4
17.	Перечитати роман Сервантеса “Дон Кіхот”, підготуватись до письмової роботи за прочитаним твором.	8
18.	Підготувати письмовий аналіз вивченого (за власним вибором) одного із сонетів В. Шекспіра, вивчити його.	6
19.	Перечитати трагедії Шекспіра «Ромео і Джульєтта», «Отелло», «Король Лір», «Макбет».	10
20.	Підготуватись до підсумкової роботи за вивченим матеріалом вказаного курсу.	2
Всього		108 год.

Тематика, змістовність практичних занять та методичні рекомендації до їх виконання

Практичне заняття 1. Основні методи і прийоми вивчення світової літератури (2 год.)

Завдання до заняття:

- 1.Письмово опрацювати статтю Л.Мірошніченко «Методи викладання світової літератури в школі» (Див. 6.- С.40-47).
- 2.Опрацювати за підручником Штейнбука Ф.М. (див. 2. – С.40-79) основні методи викладання зарубіжної літератури в школі.
- 3.Навести приклади художніх програмних творів, які б ілюстрували основні методи дослідження художніх творів.

Контрольні питання:

1. Сутність процесу навчання зарубіжній літературі в загальноосвітніх навчальних закладах. (Відповідь ілюструвати матеріалами опрацьованої статті Л.Мірошніченко).
2. Загальнодидактичні та специфічні методи та прийоми вивчення літератури в школі.
3. Система класифікації методів навчання на уроках літератури (За Л.Ф. Мірошніченко, Ф.М. Штейнбуком).

4. Альтернативні методи дослідження художнього твору (За О.С. Чирковим. Див. 2.- С.110-112).
5. Вибір оптимального поєднання методів і прийомів у залежності від змісту, завдань та мети уроку.
6. Проблемне навчання як дидактична система.

Рекомендована література:

1. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник для студентів-філологів.- К.: Ленвіт, 2007.-С.125-150.
2. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури у школі: Навчальний посібник.- К.: Кондор, 2007. – С.40-79.
3. Літературознавча енциклопедія. У 2т.- Т.1-2. - К.: Видавничий центр «Академія», 2007.
4. Літературний словник-довідник / Ред. Р. Гром'як, Ю. Ковалів та інш. – К.: Академія, 1997.
5. Олійник Г.А. Виразне читання: Основи теорії.- К.: Вища школа, 1995.
6. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах. – К.: Ленвіт, 2000.
7. Мірошніченко Л.Ф. Методи викладання світової літератури в школі // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. - 1999.- №12.- С. 40-47.
8. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання.- К.: Освіта, 2013.

Практичне заняття 2. Вивчення художніх творів в залежності від родово-жанрової специфіки (2 год.)

Завдання до заняття:

1.З'ясувати основні етапи вивчення драматичного твору та поетапну роботу вчителя з епічним твором.

2.З'ясувати художню та психологічну своєрідність ліричних творів. Відповідь ілюструвати попередньо вивченими і самостійно проаналізованими ліричними поезіями (див.7).

Контрольні питання:

1. Роль теоретико-літературних знань у формуванні вмінь та навичок аналізу літературного твору.
2. Особливості вивчення епічного твору. Специфіка сприйняття та вивчення прозового жанру.
3. Робота над епізодом, образом-персонажем.
4. Специфіка вивчення драматичних творів (трагедії, комедії, та інших жанрових різновидів).
5. Аналітичне читання та читання в ролях.
6. Специфіка лірики як літературного роду та основні завдання її вивчення в школі.
7. Доцільність навчання виразному читанню на уроках вивчення ліричних творів.

8. Особливості аналізу ліричних творів. Власний приклад аналізу ліричного твору.

Рекомендована література:

1. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник для студентів-філологів.- К.: Ленвіт, 2007.
2. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури у школі: Навчальний посібник.- К.: Кондор, 2007.
3. Літературознавча енциклопедія. У 2т.- Т.1-2. - К.: Видавничий центр «Академія», 2007.
4. Літературний словник-довідник / Ред. Р. Гром'як, Ю. Ковалів та інш. – К.: Академія, 1997.
5. Олійник Г.А. Виразне читання: Основи теорії.- К.: Вища школа, 1995.
6. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах. – К.: Ленвіт, 2000.
7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання.- К.: Освіта, 2013.

До уваги!

Фрагмент – (лат. – *шматок*) – яка-небудь частина цілого. **Фрагмент уроку** – це частина запропонованого уроку у відповідності із його структурою. **Наприклад: актуалізація опорних знань, мотивація навчальної діяльності, засвоєння нового матеріалу чи закріплення нового матеріалу.** Необхідно визначитися із типом уроку (див. Додаток 2.), щоб правильно вибрати метод, методичні прийоми та види навчальної діяльності. Доцільно розробити запитання і завдання, осмислити прогнозовані результати і власний потенціал.

Практичне заняття 3. Антична міфотворчість. Овідій “Метаморфози” (2 год.)

Завдання до заняття:

- 1.Опрацювати переказані М. Куном старогрецькі міфи і легенди: Кун М. Легенди і міфи Стародавньої Греції.- К.: 1996; звернути особливу увагу на розділ “Боги і герої”.
- 2.Пояснити значення виразів: “олімпійський спокій”, “сізіфова праця”, “танталові муки”, “схрещована Пандори”, “канути в Лету”, “золотий вік”; а також поняття: *міф, хтонічний, фетиш, анімізм, бог, герой.*
- 3.Ознайомитись з книгою Овідія “Метаморфози”. Прочитати сюжети про диференціацію часу (Книга I.), а також перетворення, вміщені в книгах VI та VIII.
4. Підготувати і запропонувати фрагмент уроку у **6 класі**: "Поняття про міф. Давньогрецькі міфи".

Контрольні питання:

1. Пояснити причини виникнення давньогрецької міфології.
2. З'ясувати характер і диференціацію (поділ) божеств давніх греків.

3. Міфічна історія Зевса, Аполлона, Деметри і Персефони, Діоніса.
4. Особливості давньоримської міфології.
5. Співвідношення між богами та героями: спільне і подібне.
6. Сюжети втілення римським поетом Овідієм міфічного сприйняття світу давніми римлянами. (Загальна характеристика “Метаморфоз”).
7. Причини перевтілення Ніоби, Феломена і Бавкіді.
8. Метаморфічні легенди ботанічного характеру, що найбільше запам’ятались.
9. Антична міфологія у Програмі ЗНЗ. (Див. Додаток 1.)

Рекомендована література:

1. Пащенко В. Пащенко Н. Антична література. Підручник.- К.: Либідь, 2001.- С. 29-43; 488-491.
2. Антична література / Миронова В. та інш. – К.:Либідь, 2005.- С.7 – 189.
3. Кун М. Легенди та міфи стародавньої Греції.- К.: Мистецтво, 1996.
4. Підлісна Г. Антична література. Посібник. – К.: Вища школа, 1992.- С. 14-38; 246-255.
5. Словник античної міфології / Уклад. І.Козовик, О.Пономарів.- К.:Наукова думка, 1989.
6. Мифы народов мира. В 2 томах. - Т. 1-2.- М.: Советская энциклопедия, 1980, 1982.
7. Лисюк Н. Міфлогічний хронотоп: матеріали до курсів “Міфологія”, “Міфологія слов’янська і світова”. – К.: 2006.
8. Зарубіжна література. Програма для ЗОШ з українською мовою навчання: 5 -11 кл. - К.: 2001.
9. Абельюк С. Миф – сказка – легенда. Черты сходства и различия // Литература в школе. - 1993.№4.- С.39-44.
10. Овідій. Метаморфози / Переклад і передмова А.Содомори.- К.: 1985.
11. Зарубіжна література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5-9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практична заняття 4. Міфічність та історичність поем Гомера “Іліада”, “Одіссея” (2 год.)

Завдання до заняття:

1. Прочитати поеми Гомера “Іліада”, “Одіссея”. Детально знати розділи поеми “Іліада”: Кн. VI; XVIII; XXII; XXIV.
2. Перечитати троянський цикл міфів. Пояснити вирази: “*ахіллесова п’ята*”, “*яблуко розбрату*”, “*між Сциллою і Харібдою*”, “*троянський кінь*”.
3. Згрупувати богів – помічників воюючих сторін (грецької і троянської).
4. Підготувати фрагмент уроку у **8 класі**: "Антична література. Гомер "Іліада".

Контрольні питання:

1. Питання історичності поем Гомера “Іліада” та “Одіссея”. Знахідка Шлімана.
2. У чому спільність та відмінність Гомерових поем.
3. Функціональна роль богів у військово-героїчній поемі "Іліада". Особливості їх позиції і поведінки.
4. Прийоми зображення головних персонажів поеми: Ахілла, Агамемнона, Гектора, Менелая, Пріама. Участь богів у їх діях.
5. Ретроспективне зображення давньогрецької історії (щит Ахілла).
6. Питома частка міфічного (фантастичного) у поемі “Іліада”.
7. Вивчення поем Гомера в середніх навчальних закладах. (Див. Додаток 1.)

Рекомендована література:

1. Пашенко В. Пашенко Н. Антична література. Підручник.- К.: Либідь, 2001.- С. 64-96.
2. Антична література / Миронова В. та інш. – К.: Либідь, 2005.
3. Кун М. Легенди та міфи стародавньої Греції.- К.: Мистецтво, 1996.
4. Підлісна Г. Антична література. Посібник. – К.: Вища школа, 1992.-С.38-68.
5. Гомер. Іліада / Перекл. Б.Тена. Передм. А.Білецького.- Харків: Фоліо, 2006..
6. Гомер. Одиссея / Перекл. Б.Тена. Передм. К. Забарило. – Харків: Фоліо, 2002.
7. Літературознавчий словник-довідник / Ред. Р.Гром'яка, Ю. Коваліва.- К.: 1997.
8. Клейн Л. Кто победил в “Илиаде” (О новом прочтении литературного памятника) // Знание - сила.- 1986.- №7.- С.43-45.
9. Зарубіжна література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практична заняття 5. Давньогрецька лірика. Творчість Тіртея, Сапфо, Анакреонта, Піндара (2 год.)

Завдання до заняття:

1. Законспектувати матеріал підручника про давньогрецьку декламаційну і пісенну лірику.
2. З'ясувати значення термінів на означення ліричних жанрів: *пеан, дифірамп, просодія, епініка, сколія, парфенія, енкомія, трен/френ, гіпорфема, гімена, байка*.
3. Вивчити напам'ять поезії Тіртея «Добре вмирати тому...» та Сапфо «До Афродіти»/ («Барвношатна владарко, Афродіто...»).
4. Підготувати фрагменти уроків у **6 класі**: Байка як літературний жанр. Езоп «Лисиця й виноград», «Вовк і Ягня», «Крук і Лисиця», «Мурашки й Цикада»;
5. у **8 класі**: Давньогрецька лірика. Твори Тіртея, Сапфо.

Контрольні питання:

1. Елегійна лірика. Творчість Тіртея, Солона, Феогніда, Мімнерма.
2. Ямбічна лірика. Архілох, Феогнід, Семонід.
3. Давньогрецький мелос. Лірика Алкея, Сапфо, Анакреонта.
4. Урочиста лірика або хоровий мелос. Алкман, Івік, Сімонід, Піндар.
5. Давньогрецька байка. Творчість Езопа.
6. Вивчення творів давньогрецьких ліриків у загальноосвітніх навчальних закладах. (Див. Додаток 1.)

Рекомендована література:

1. Пашенко В., Пашенко Н. Антична література. Підручник.- К.: Либідь, 2001. – С. 131-185.
3. Підлісна Г. Антична література. Посібник.- К.: Вища школа, 1992.- С. 68-75.
4. Антична література. Греція. Рим. Хрестоматія. Упорядн. Михед Т.В., Якубіна Ю.В.- К.: Центр навчальної літератури.- 2006.- С.130-143; 810-820.
4. Антична література. Хрестоматія / Упор. О. Білецький.- К.: Радянська школа, 1968.

5. Золоте руно: з античної поезії / Упор. О. Білецький.- К.: Веселка, 1985.
- 6.Федр. Байки / Перекл. В. Литвинова.- К.: Радянська школа, 1986.
7. Гаспаров М. Об античной поэзии. Поэты. Поэтика.Риторика.- СПб.: Азбука, 2000.
5. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практичне заняття 6-7. Есхіл "Прометей закутий", "Орестея" (4 год.)

Завдання до заняття:

- 1.З'ясувати (письмово) значення термінів: *театр, трагедія, діонісії, актор, маска, парод, ексод, коммос*. З'ясувати поняття "*прометеїзму*".
2. Перечитати тексти трагедій Есхіла "Прометей закутий", "Орестея".
3. Перечитати троянський цикл міфів (див.2: Кун М...).
4. Підготувати фрагмент уроку у **8 класі**: Есхіл – давньогрецький трагік. Трагедія "Прометей закутий."

Контрольні питання:

1. Давньогрецька трагедія: джерела походження, еволюція жанру.
2. Есхіл – родоначальник трагедійного жанру.
3. Трилогія "Орестея" – найскладніша давньогрецька трагедія: міфологічна основа, особливості сюжету, проблематика.
4. Частина трилогії "Евменіди" як утвердження милосердної моралі.
5. Образи Ореста, Клітемнестри, Ериній.
6. Трилогія про Прометея: збереження тексту, сюжетно-міфологічна основа, проблематика.
7. Незламність духу і сили в образі Прометея.
8. Образ Прометея у творах світової та вітчизняної літератур (Й. В. Гете, Дж. Байрон, П. Б. Шеллі, Т. Шевченко, Леся Українка, І. Франко, А. Малишко, М. Рильський).
9. Вивчення трагедії Есхіла «Прометей закутий» у школі. (Див. Додаток 1.)

Рекомендована література:

1. Пашенко В., Пашенко Н. Антична література. Підручник.- К.: Либідь, 2001. – С. 131-185.
2. Кун М. Легенди та міфи Стародавньої Греції.- К.: Мистецтво, 1996.
3. Содомора А. Жива античність.- К.: Молодь, 1983.
4. Підлісна Г. Антична література. Посібник.- К.: Вища школа, 1992.- С. 68-75.
5. Есхіл. Трагедії / Перекл. Б. Тена, А.Содомори.- К.: Дніпро, 1990.
6. Есхіл, Софокл, Евріпід Давньогрецька трагедія. – Харків: Фоліо, 1981.
7. Антична література / Миронова В. Михайлова О. Мегела І. та інші. Навч. посібник.- К.: Либідь, 2005.
8. Антична література: Довідник / Ред. С.Семчинського.- К.: Либідь, 1993.

9. Словник античної міфології / Укл. І.Козовик, О. Пономарів.- К.: Наукова думка, 1989.
- 10.Клековкін О. Античний театр. Навч. Посібник.- К.: Арттек, 2004.
- 11.Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практичне заняття 8. Класична трагедія. Трагедії Софокла “Цар Едіп”, “Антигона” (2 год.)

Завдання до заняття:

- 1.Перечитати переказаний М. Куном фіванський цикл міфів (див. 4: Кун М...).
- 2.З’ясувати і виписати значення термінів: *фатум*, *амфіболия*, *перипетійність*; виразу “*едінів комплекс*”.
3. Прочитати трагедії Софокла «Цар Едіп», «Антигона».
4. Підготувати фрагмент уроку **позакласного читання** за трагедією Софокла "Цар Едіп".

Контрольні питання:

1. З’ясувати питання виникнення трагедії у Давній Греції.
2. Трагедія Софокла “Цар Едіп” як шлях звільнення від злочину.
3. Образ царя Едіпа як людини невідвратної долі.
4. Фатальна трагедія Іокасти.
5. Питання традиційної моралі та офіційної влади у трагедії “Антигона”. Образи трагедії.
6. Що важливіше – мораль чи влада – у трагедії Софокла “Антигона”?
7. Антична трагедія в середніх навчальних закладах. (Див. Додаток 1.)

Рекомендована література:

1. Пашенко В. Пашенко Н. Антична література. Підручник.- К.: Либідь, 2001.- С. 196 - 328.
2. Підлісна Г. Антична література.Посібник. - К.: Вища школа, 1992.- С.116-127.
3. Софокл. Трагедії / Перекл. Б. Тена, А. Содомори.- К.: Дніпро, 1989.
4. Кун М. Легенди та міфи Стародавньої Греції.- К.: Мистецтво, 1996.
5. Літературознавчий словник-довідник / Ред. Р.Гром’яка, Ю. Коваліва.- К.: Видавничий центр Академія, 1997.
6. Антична література / Миронова В. та інш. – К.:Либідь, 2005.
7. Шкаруба Л.М. Велич Едіпа, совість, тяжкий шлях пізнання/Л.М.Шкаруба// Зарубіжна література в школах України. - 2006. - № 6. (Вип.21). - С.19-22.
8. Зарубіжна література. Програма для ЗОШ з українською мовою навчання: 5 -11 кл. - К.: 2001.
9. Ярхо В. Софокл и его трагедии // Інтернет ресурс.- Режим доступу: http://www.lib.ru/POEEAST/SOFOKL/sofokl0_6.txt_with-big-pictures.html.
- 10.Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практичне заняття 9. Класична грецька трагедія. Евріпід “Медея” (2 год.)

Завдання до заняття:

1. Прочитати переказаний М. Куном цикл міфів про аргонавтів і золоте руно (див. 3: Кун М...).
2. З'ясувати і виписати значення термінів: “внутрішній конфлікт”, “злочинець”, “психологізм”, поняття “синдром Медеї”.
3. З'ясувати і записати ознаки новаторства трагедій Евріпіда.
4. Підготувати фрагмент уроку **позакласного читання** за трагедією Евріпіда "Медея".

Контрольні питання:

1. Новаторський характер зображення подій у трагедіях Евріпіда.
2. “Медея” – найкраща трагедія Евріпіда зразково класичного характеру.
3. Особливості композиції і сюжету, конфлікт твору.
4. Глибокий психологізм у зображенні образів Медеї та Ясона.
5. Особливості художнього стилю і поезики Евріпіда.
6. Короткий огляд інших трагедій (“Іпполіт”, “Андромаха”, “Іфігенія в Тавриді”, “Електра”).

Рекомендована література:

1. Пащенко В. Пащенко Н. Антична література. Підручник.- К.: Либідь, 2001.- С. 196 - 328.
3. Кун М. Легенди та міфи стародавньої Греції.- К.: Мистецтво, 1996.
4. Евріпід. Трагедії / Перекл. Б. Тена, А. Содомори.- К.: Основи, 1993.
5. Підлісна Г. Антична література.- Вища школа, 1992.- С.126-146.
6. Літературознавчий словник-довідник / Ред. Р.Гром'яка, Ю. Коваліва.- К.: Видавничий центр Академія, 1997.
6. Антична література / Миронова В. та інш. – К.: Либідь, 2005.
8. Кожухова М. Літературна критика о творчеськой манере Еврипида // Вопросы античной литературы и классической филологии.- М.: Наука, 1966.
9. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практичне заняття 10. Антична комедія. Арістофан “Лісістрата”, “Жаби” (2 год.)

Завдання:

1. З'ясувати значення понять: *фалічна пісня, комедія, корифей, парод, ексод, епісодії, агон, парабаса, буфонада*.
2. Прочитати комедії Арістофана “Лісістрата”, “Жаби”.
3. Підготувати фрагмент **уроку-диспуту** (евристичний метод) на тему: "Буфонне втілення антивоєнної ідеї в комедії Арістофана "Лісістрата".

Контрольні питання:

1. Зародження і розвиток давньогрецької комедії.
2. Короткий огляд творчості Арістофана.
3. Буфонне втілення антивоєнної ідеї в комедії “Лісістрата”.
4. Образ Лісістрати та інших жінок.
5. Літературно-критичний характер комедії “Жаби”.
6. Образи Есхіла та Евріпіда в комедії як образне втілення проблеми літературної критики.
7. Художньо-стилістичні особливості комедій Арістофана.

Рекомендована література:

1. Пашенко В. Пашенко Н. Антична література. Підручник.- К.: Либідь, 2001.- С. 336 – 374; 434 - 447.
3. Арістофан. Комедії / Перекл. із старогр. Передм. О.Білецького. – Харків: Фоліо, 2002.
4. Підлісна Г. Антична література.- К.: Вища школа, 1992.-С.146-161.
5. Ярхо В. У истоков европейской комедии. – М.: Наука, 1979.
6. Літературознавчий словник-довідник / Ред. Р.Гром'яка, Ю. Коваліва.- К.: Видавничий центр Академія, 1997.
7. Антична література / Миронова В. та інш. – К.: Либідь, 2005.
8. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практичне заняття 11. Римська література «золотого віку». Квінт Гораций. Творчість Публія Вергілія (2 год.)

Завдання до заняття:

1. Опрацювати матеріал підручника (див.1) про особливості римської літератури "віку Августа" ("золотого віку").
2. Перечитати поему Вергілія «Енеїда».
3. Ознайомитися з творами Горация («Послання до Пісонів», «Пам'ятник»)
4. Підготувати фрагмент уроку у **8 класі** за поемою Вергілія "Енеїда"; фрагмент уроку за одою Горация "До Мельпомени" ("Пам'ятник").

Контрольні питання:

1. Особливості становлення і розвитку римської літератури "золотого віку".
2. Гораций. Послання «До Пісонів», ода «До Мельпомени» («Звів я пам'ятник свій...»)
2. Творчість Публія Вергілія Марона ("Георгіки", "Буколіки").
3. "Енеїда" – поема про Італію: композиційно-сюжетні особливості.
4. Образ Енея як якісне втілення епохи.
5. Персональний склад поеми у контексті національної (романської) самобутності.
6. Твори Горация і Вергілія у шкільній програмі із зарубіжної літератури. (Див. Додаток 1.)

Рекомендована література:

1. Пашенко В., Пашенко Н. Антична література. Підручник.- К.: Либідь, 2001. – С. 556 - 612.
2. Підлісна Г. Антична література. Посібник.- К.: Вища школа, 1992.- С.207– 218.
3. Вергілій. Енеїда / Перекл. М. Білика.- К.: Дніпро, 1972
4. Антична література. Хрестоматія / Упор. О.Білецький – К.: Радянська школа, 1968.
5. Антична література. Греція. Рим. Хрестоматія / Упорядн. Михед Т.В., Якубіна Ю.В. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.- С.536-728.
7. Давня римська поезія в українських перекладах і переспівах. Хрестоматія / Укладач В. Маслюк.- Львів: Світ, 2000. – С.42-129.
8. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практичне заняття 12. Римська елегія. Публій Овідій. «Любовні елегії», «Скорботні елегії» (2 год.)

Завдання до заняття:

1. З'ясувати жанрові особливості "елегії".
2. Перечитати твори Овідія «Любовні елегії», «Скорботні елегії» (Елегії IV; X).
3. Підготувати фрагмент уроку у **8 класі**: Життя і творчість Публія Овідія. Овідієві "Метаморфози", "Скорботні елегії".

Контрольні питання:

1. Жанрові особливості римської елегії.
2. Місце Публія Овідія Назона у римській літературі «золотого віку».
3. Твори Овідія про «науку кохання».
4. Біографічні особливості IV і X частин «скорботних елегій» письменника.
5. Безмежна любов до вітчизни як провідна ідея «Скорботних елегій».
6. Твори Овідія у шкільній програмі із зарубіжної літератури. (Див. Додаток 1.)

Рекомендована література:

1. Пащенко В., Пащенко Н. Антична література. Підручник.- К.: Либідь, 2001. – С. 642 - 672.
2. Підлісна Г. Антична література. Посібник.- К.: Вища школа, 1992.- С.218– 223.
3. Овідій. Любовні елегії. Мистецтво кохання. Скорботні елегії / Перекл. А. Содомори.- К.: Основи, 1999.
5. Антична література. Хрестоматія / Упор. О.Білецький – К.: Радянська школа, 1968.
6. Антична література. Греція. Рим. Хрестоматія / Упорядн. Михед Т.В., Якубіна Ю.В. – К.: Центр навчальної літератури, 2006 - С.734-777.
7. Давня римська поезія в українських перекладах і переспівах. Хрестоматія / Укладач В. Маслюк.- Львів: Світ, 2000.- С.157-218.
8. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практичне заняття 13. Античний роман. Апулей. “Метаморфози або Золотий осел” (2 год.)

Завдання до заняття:

1. Прочитати роман Апулея “Метаморфози або Золотий осел”. Звернути особливу увагу на частини: 3; 6;10; 11.
2. Зробити виписки до характеристики образу Луція.
3. Підготувати фрагмент уроку **шкільної лекції** (репродуктивний метод): Роман Апулея "Метаморфози або Золотий осел".

Контрольні питання:

1. Загальна характеристика давньогрецького роману.
2. Місце роману Лонга “Дафніс і Хлоя” в античній літературі.
3. Жанрові особливості давньоримського роману.
4. Роман Апулея “Метаморфози або Золотий осел”, його зв’язок з традицією. Проблематика роману.
5. Метаморфозація Луція як плата за людську допитливість.
6. Осмислення Ослом-Луцієм “оберненого світу”.

Рекомендована література:

1. Пащенко В. Пащенко Н. Антична література. Підручник.- К.: Либідь, 2001.- С. 469-486; 695-711.
2. Апулей. "Метаморфози або Золотий осел" / Перекл. Й. Кобіва, Ю. Цимбалюка. -К.: Дніпро, 1982.
3. Антична література / Миронова В. та інш. – К.:Либідь, 2005.
4. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практичне заняття 14. Героїчний епос середньовічної епохи

(2 год.)

Завдання до заняття:

1. Опрацювати визначену тему за підручником і скласти тези. (див. 5)
2. Прочитати тексти творів: «Пісня про Роланда», «Пісня про Сіда», «Пісня про нібелунгів».
3. Підготувати фрагмент уроку у **8 класі**: "Пісня про Роланда" як зразок французького героїчного епосу.

Контрольні питання:

1. Загальна характеристика літератури середньовічної доби.
2. Французький героїчний епос. «Пісня про Роланда»; образ Роланда.
3. Іспанський героїчний епос. «Пісня про мого Сіда»; образи поеми.
4. «Пісня про нібелунгів» – зразок німецького героїчного епосу.
5. Південнослов'янський героїчний епос: юнацькі пісні.
6. Героїчний епос Середньовіччя у шкільній програмі. (Див. Додаток 1.)

Рекомендована література:

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження.- Львів: Вища школа, 1982.
2. Література західноєвропейського Середньовіччя. Навч. посібник / Ред. Н.Висоцької.- Вінниця, 2003.
3. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури Середніх віків та доби Відродження. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури.- 2007.
4. Шалагінов Б. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ століття. — К.: Академія, 2004. — 360с. — С.120-149.
5. Зарубежная литература средних веков / Сост. Б. Пуришев. Учебн. пособие. В 2т. Т.1-2.- М.: Просвещение, 1975. (Пісня про Роланда; Пісня про Сіда; Пісня про нібелунгів).

Практичне заняття 15. Данте Аліг'єрі "Божественна комедія"

(2 год.)

Завдання:

1. Прочитати текст "Божественної комедії" Данте.
2. Дати стисло письмову (схематичну) характеристику устрою пекла (ХІ; ХХХІV пісні); а також раю (Пісні VII; ХХХІ; ХХХІІІ).
3. Підготувати фрагмент уроку у **8 класі**: Данте як ключова постать італійської середньовічно-ренесансної літератури. Сонетарій Данте.

Контрольні питання:

1. Історія написання комедії, її композиція; філософсько-релігійна концепція.

2. Мандри колами пекла ("Пекло").
3. Перебування у Чистилищі – медіальному просторі на шляху душі до спасіння.
4. Історія кохання поета і Беатріче.
5. Подорож до Раю: споглядання райського буття. Божественне у поемі.
6. Символічна семантика кольорів, чисел, персонажів поеми.
7. Всесвітнє значення поеми. І.Франко про творця "Божественної комедії".
8. Твори Данте Аліг'єрі у шкільній програмі. (Див. Додаток 1.)

Рекомендована література:

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження.- Львів: Вища школа, 1982.
2. Література західноєвропейського Середньовіччя. Навч. посібник / Ред. Н.Висоцької.- Вінниця, 2003.
3. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури Середніх віків та доби Відродження. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури.- 2007.
4. Шалагінов Б. Зарубіжна література від античності до початку XIX століття. — К.: Академія, 2004.
5. Зарубежная литература средних веков / Сост. Б. Пуришев. Учебн. пособие. В 2т. Т.1-2.- М.: Просвещение, 1975.
6. Еліот Т. Данте. Пекло // Всесвіт.- 1996.- №10-11.
7. Стріха М. Данте й українська література: досвід рецепції на тлі "запізнілого націєтворення".- К.: Критика, 2003.
8. Франко І. Данте Аліг'єрі. Характеристика середніх віків. Життя поета і вибір із його поезії // Франко І. Твори у 50т. – Т.12.- К.: Наукова думка, 1978.
9. Доброхотов А. Данте Алигьери.- М.: Мысль, 1990.
10. Драч И. Бесконечный Данте // Драч И. Духовный меч: Литературно-критические статьи и эссе.- М.: Советский писатель, 1988.- С.275-292.
11. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практичне заняття 16. "Декамерон" Дж. Боккаччо як нова форма преренсансного роману (2 год.)

Завдання:

- 1.З'ясувати з літературознавчо-довідникової літератури поняття "роман", "новела".
- 2.Перечитати роман Дж. Боккаччо "Декамерон": визначити новели згідно із тематичними групами (див. пит. 4.; 5.). Змістовно підготувати новели [Дн.1; 2], [Дн.1; 4]; [Дн.6; 7], [Дн.7; 2]; [Дн.9; 7].
- 3.Опрацювати передмову Р. Хлодовського до роману "Декамерон" // Дж. Боккаччо "Декамерон" / Перекл. з італ. М.Лукаша. Передм. Р.Хлодовського.- К.: Дніпро, 1970.
4. Підготувати фрагмент **уроку-семінару** (дослідницький метод): Основні тематичні цикли новел "Декамерону" Дж. Боккаччо.

Контрольні питання:

1. "Декамерон" як нова форма роману у новелах: історія написання, композиція.

2. Персональний склад, манера розповіді, стилістичні особливості твору.
3. Основна тематика і проблематика новел роману.
4. Релігійна (антиклерикальна) тематика новел.
5. Жіноча, морально-етична, любовно-еротична тематика.
6. Історичне значення "Декамерону" в італійській та світовій літературі.

Рекомендована література:

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження.- Львів: Вища школа, 1982.
2. Давиденко Г. Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження. Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007.
3. Дж. Боккаччо "Декамерон" / Перекл. з італ. М.Лукаша. Передм. Р.Хлодовського.- К.: Дніпро, 1970.
4. Баткин Л. Итальянское Возрождение: Проблемы и люди.- М.: РГГУ, 1995.
5. Джованні Боккаччо. Декамерон / Перекл. з італ. / передм. Хлодовського Р.- К.: Дніпро, 1970.
6. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практичне заняття 17-18. Вільям Шекспір. Трагедії "Ромео і Джульєтта", "Гамлет", "Король Лір" (4 год.)

Завдання:

1. Прочитати трагедії Шекспіра "Ромео і Джульєтта", "Гамлет", "Король Лір".
2. Коротко охарактеризувати образ Гамлета. Зробити виписки до його образу.
3. З'ясувати спільні ознаки трагедії "Король Лір" з казковим сюжетом (чарівної казки).
4. Вивчити напам'ять два сонети Шекспіра (№66 + власно обраний).
5. Підготувати фрагмент уроку у **8 класі**: Творчість Шекспіра. Трагедія Шекспіра "Ромео і Джульєтта".

Контрольні питання:

1. Основні періоди творчості В.Шекспіра. Сонетарій.
2. Трагедія «Ромео і Джульєтта».
3. Сюжетні джерела трагедії "Гамлет". Композиція твору, його ідейно-художній зміст.
4. Філософсько-етична проблематика трагедії.
5. Образ Гамлета як вічний образ світової літератури.
6. Лаерт, Офелія, інші образи трагедії. Багатогранність шекспірівських образів.
7. Композиційно-сюжетні особливості трагедії "Король Лір".
8. Сутність особистої трагедії Ліра-короля і Ліра-батька.

9. Образи доньок короля. Гонеріля, Регана, Корделія.
10. Образ Глостера, Едмунда та інших персонажів трагедії.
11. Роль королівського блазня.
12. Світове значення трагедій Шекспіра.
13. Творчість В. Шекспіра у шкільній програмі із зарубіжної літератури. (Див. Додаток 1.)

Рекомендована література:

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження.- Львів: Вища школа, 1982.
2. Література західноєвропейського Середньовіччя. Навч. посібник / Ред. Н.Висоцької.- Вінниця: Нова книга, 2003.
3. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури Середніх віків та доби Відродження. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури.- 2007.
4. Шалагінов Б. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ століття. – К.: Академія, 2004.
5. Зарубежная література средних веков / Сост. Б. Пуришев. Учебн. пособие. В 2т. Т.1-2.- М.: Просвещение, 1975.
6. Аникст А. Трагедія Шекспіра "Гамлет"; Літературний коментарий. – М.: Просвещение, 1986.
7. Стріха М. Шекспір безмежний // Всесвіт.- 1989.- №11.
8. Шаповалова М. Шекспір в українській літературі: монографія. - Львів: Вища школа, 1976.
9. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Практичне заняття 19. Роман Франсуа Рабле "Гаргантюа і Пантагрюель" як критика на гуманістичну культуру Середньовіччя (2 год.)

Завдання:

1. Прочитати роман Франсуа Рабле "Гаргантюа і Пантагрюель".
2. Дати відповіді на запитання: які елементи системи навчання й виховання запропонував Рабле посередництвом персонажів твору? хто з учителів їх застосовував? яким змальовано Телемське абатство? якими повинні бути міждержавні стосунки сусідніх країн? в яких країнах побували подорожні – Пантагрюель і Панург?
3. Підготувати фрагмент **уроку-диспуту** (евристичний метод): Система навчання й виховання у романі Рабле "Гаргантюа й Пантагрюель".

Контрольні питання:

1. Історія створення, сюжет і композиція роману.
2. Засудження загарбницької війни у творі: (образи Грангузьє і Пікрохоля).

3. Телемське абатство як ідеальне суспільство.
4. Система навчання й виховання у романі (система Понократа).
5. Світи подорожей персонажів твору (відвідини різних островів).
6. Образ Гаргантюа і Пантанрюеля.

Рекомендована література:

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження.- Львів: Вища школа, 1982.
2. Література західноєвропейського Середньовіччя. Навч. посібник / Ред. Н.Висоцької.- Вінниця: Нова книга, 2003.
3. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури Середніх віків та доби Відродження. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури.- 2007.
4. Шалагінов Б. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ століття. — К.: Академія, 2004.
5. Зарубежная література средних веков / Сост. Б. Пуришев. Учебн. пособие. В 2т. Т.1-2.- М.: Просвещение, 1975.
6. Бахтин М.Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса.- М.: Наука, 1990.
7. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 5–9 класів 2012 р. зі змінами 2015 р. - К.: 2015.

Контроль і діагностика засвоєних знань

Модульний контроль

Змістовий модуль 1. Давньогрецька література

1. Назвати основні періоди давньогрецької літератури.
2. Коротко охарактеризувати особливості класичного періоду.
3. Пояснити генезу жанру «лірика».
4. Хто з давньогрецьких письменників представляв дидактичний епос? Назвати твір і його проблематику.
5. У чому полягає самобутність грецького театру? Назвати його основні складові.
6. Дати коротку характеристику образу Прометея з трагедії Есхіла «Прометей закутий».
7. Чому Антігона з однойменної трагедії Есхіла не підкорилася закону Креонта?
8. Пояснити вислів “*Едінів комплекс*” .
9. У чому полягає новаторство творчості Евріпіда?
10. Яка роль агону і парабаси у комедійній виставі?
11. Якій проблемі присвячена комедія Арістофана «Лісістрата»?
12. Кому адресовані слова в Арістофановій комедії:
*Я вчив до віршів прикладать лінійки й кутоміри
Дивитись, думать , розуміть, кохати, удавати,
Підозрювати, міркувать про все...*
Назвіть адресата і назву комедії.
13. Назвати ім'я одного з найвидатнішого комедіографа доби еллінізму.

14. Назвати ім'я давньогрецького письменника епохи римського панування улюбленим жанром був *сатиричний діалог*
15. Який жанр у давньогрецькій літературі представляє Харитон? Автором якого твору він є?

Змістовий модуль 2. Давньоримська література

1. Кого вважають першим римським письменником? Який твір цього письменника зберігся?
2. Який період охоплює римська література «золотого віку» або «віку Августа»?
3. Хто очолював апологетичний напрям римської літератури «золотого віку»?
4. З якого твору римського поета Публія Вергілія взяті слова: *«Хлопчику любий! Надійдуть часи, і побачиш ти небо,/ Світлих героїв побачиш і сам засіяєш в їх колі,/ Правлячи світом усім, втихомиреним зброєю батька.»*
5. Яка тема поеми Вергілія «Енеїда»?
6. Хто переслідує Енея по дорозі до Італії, викликає бурю, щоб його згубити? (
7. Що трапилося з Енеєм у Карфагені?
8. Через що почалася війна троянців із італійцями, яких очолював Турн?
9. Смертю кого з головних персонажів закінчується Вергілієва «Енеїда»?
10. Якою за жанром є поема Вергілія «Енеїда»?
11. Хто у римській літературі «золотого віку» створив опозиційний гурток?
12. Чи був Публій Овідій членом гуртка Валерія Мессали? Які твори принесли йому найбільшу популярність і ймовірно нещастя водночас?
13. Який твір Овідія був створений під впливом теорій Піфагора про вічні зміни і філософських матеріалістичних поглядів Лукреція?
14. Назвати ім'я давньоримського поета, автора оди "До мельпомени" ("Пам'ятник").
15. Записати ім'я персонажа Петронієвого «Сатирикону», якого можна охарактеризувати: *«напівосвічений він пнеться в коло патриціїв, намагається показати себе обдарованою, з тонким смаком людиною, натомість є хвалькуватим і брехливим, підлабузником і деспотом, демонструє неуцтво і безсмак...»*

Змістовий модуль 3. Середньовічна література

1. Вказати джерела становлення і розвитку середньовічної літератури.
2. Назвати три/два періоди середньовічної літератури.
3. Назвати ім'я головного персонажа ірландських саг середньовічної доби.
4. Як називалася англосаксонська пам'ятка стародавнього германського епосу?
5. Назвати найбільш вагомому пам'ятку давньоскандинавської літератури.
6. Яким давньогрецьким богам відповідали давньоскандинавські боги Один, Тор, Локі, богиня Фрігг?
7. Назвати ім'я автора ісландського трактату "Молодша Едда".
8. Хто став прототипом головного героя іспанського епосу "Пісня про мого Сіда"?

9. Хто став центральним героєм південнослов'янського епосу – юнацьких пісень?
10. Кого із творців називали трубадурами? У яких жанрах вони творили?
11. Перерахувати тематику лицарського роману бретонського циклу. Назвати найбільш відомі твори.
12. Кого в середньовіччі називали вагантами? Яку збірку вони залишили? Якою мовою творили?
13. Назвати найбільш значеннєві літературні пам'ятки міської літератури Середньовіччя, вказати їх авторство (якщо збережене).
14. Яку назву мав жанр байки у Франції та Німеччині? Хто з відомих сатириків представляв жанри?
15. Які драматичні жанри сформувалися в епоху Середньовіччя?

Змістовий модуль 4. Література епохи Відродження (Ренесансна)

1. У якій країні започаткована епоха Відродження? З ім'ям якого письменника пов'язане?
2. Як називали передових людей епохи Відродження?
3. Назвати представників ренесансної літератури.
4. Назвати батьківщину італійського поета ренесансної епохи Данте Аліг'єрі.
5. Назвати і записати персонажів-провідників потойбіччя у "Божественній комедії" Данте.
6. Хто автор італійської збірки, що витримала 9 редакцій і в остаточній налічувала 365 різножанрових поезій? Як називалася збірка?
7. У чому полягає сутність "шекспірівського питання"?
8. Назвати письменників ренесансної доби, що представляють англійську літературу.
9. Вказати періоди творчості В.Шекспіра.
10. Яке питання вирішує Гамлет у монолозі "Бути чи не бути"?
11. Назвати відомі трагедії Шекспіра другого періоду творчості.
12. Про яку трагедію так писав Франко І.: *англійський драматург «дав нам не фамільну трагедію в королівських костюмах, а трагедію самого королівства на фамільнім тлі»*
13. Як звали учителя Гаргантюа, який сприяв формуванню гармонійно розвиненої особистості?

14. Які проблеми порушує роман Сервантеса "Дон Кіхот".

15. В історію світової літератури Еразм Роттердамський увійшов як автор якого знаменитого твору?

Підсумковий контроль:

Варіант 1.

1. Розкрити прийом двоплановості, який використовує Гомер в "Іліаді".
2. Який світогляд був основою середньовічної літератури?
3. Назва книги „Фасти” перекладається як:
 - а) „Римські канікули”;
 - б) „Римський календар”;
 - в) „Римські пригоди”.

Варіант 2.

1. Проблема долі і вільної волі людини в „Царі-Едіпі” Софокла.
2. Який орієнтовний часовий період охоплює література епохи Відродження? Назвати письменників, що представляють ренесансну літературу.
3. Вказати часові рамки тривання середньовічної літератури.
 - а) X – XVст.
 - б) V – XVст.
 - в) XI–XVст.

Варіант 3.

1. Яка причина виникнення "гомерівського питання"? У чому полягає його суть?
2. Що втілюють герої «Божественної комедії» Данте: відповідно Вергілій, поет, Беатріче?
3. За проханням якої богині Вулкан виготовляє для Енея блискучі обладунки і щит:
 - а) Венери;
 - б) Юнони;
 - в) Деметри.

Варіант 4.

1. Аргументовано пояснити у чому полягає народність Гомерових поем.
2. Яка головна проблема трагедії В. Шекспіра «Гамлет»?
3. Назвати правильно головну тематику лірики французьких трубадурів.
 - а) кохання;
 - б) патріотизм;
 - в) куртуазність.

Варіант 5.

1. Хто здійснив наказ Зевса прикувати Прометея? За що Прметей був так покараний? Хто його звільнив?
2. Чому «Декамерон» Дж. Боккаччо називають енциклопедичною книгою?
3. Ода, в якій поет пише про усвідомлення свого місця в римській літературі, називається:
 - а) „До Мецената”;
 - б) „До римлян”;
 - в) „До Мельпомени”.

Питання гарантованого рівня знань:

1. Антична література у контексті світової. Періодизація літератури.
2. Давньогрецька міфологія: хтонічний, олімпійський, героїчний періоди. Автохтонні (старші) боги, їх генеалогія.
3. Особливості давньогрецької міфології. Олімпійський пантеон богів.
4. Постать Гомера в давньогрецькій літературі. Гомерівське питання. Аналітики та унітарії про особу Гомера.
5. Питання історичності та фантастичності Гомерових “Іліади” та “Одіссеї”.
6. Давньогрецький дидактичний епос. Поема Гесіода “Роботи й дні”.
7. Класична давньогрецька література: передумови виникнення, загальна характеристика.
8. Давньогрецький епос. Кіклічні поеми, гомерівські гімни, пародійний епос. “Батрахоміомахія” (“Війна жаб і мишей”).
9. Давньогрецька лірика: загальна характеристика, жанрове розмаїття.
10. Давньогрецька лірика. Жанри декламаційної лірики. Творчість Тіртея.
11. Мелічна (пісенна) давньогрецька лірика. Лірика Сапфо.
12. Давньогрецька байка. Байки Езопа.
13. Аттичний період давньогрецької літератури. Розвиток трагедії і театру у давній Греції.
14. Творчість Есхіла. Трилогія про Прометея: зв'язок з міфом, питання збереження тексту.
15. Загальна характеристика творчості Софокла. Обробка міфів Фіванського циклу. Трагедії «Антигона», “Цар Едіп”: проблематика, композиційно-сюжетні особливості.
16. Загальна характеристика творчості Евріпіда. Новаторство зображення подій.
17. “Медея” Евріпіда - зразок класичної трагедії. Особливості конфлікту твору.
18. Генеза та жанрові особливості давньогрецької комедії. Арістофан – давньогрецький комедіограф. Проблематика комедії «Лісістрата».
19. Новоаттична комедія. Твори Менандра. Проблематика та образність комедії «Відлюдник»..
20. Давньогрецький роман. Твори Харитона, Лонга.
21. Загальна характеристика давньоримської літератури.
22. Особливості давньоримської міфології. Найшановніші римські боги.
23. Наслідувально-контамінаційний характер давньоримської літератури. Сліпий, Андронік, Невій.
24. Особливості давньоримського театру і театральних вистав.
25. Комедії Плавта. Проблематика комедії “Горщик” (“Скарб”).
26. Римська література “віку Августа”. Роль і місце Публія Вергілія Марона.
27. Поема Вергілія про пастуший світ (“Буколіки”); дидактичний характер поеми “Георгіки”.
28. Романська самобутність поеми Вергілія “Енеїда”. Образ Енея.
29. Творчість Публія Овідія Назона. “Наука кохання”, “Ліки від кохання”, “Скорботні елегії”, “Послання з Понта”.
30. Загальна характеристика поеми “Метаморфози” Овідія.
31. Місце “Сатирикону” Петронія у давньоримській літературі.
32. Давньоримська байка. Особливості байок Федра.
33. Роман Апулея “Метаморфози або Золотий осел”.

34. Особливості бенкету Трімальхіона у “Сатириконі” Петронія.
35. Загальна характеристика доби Середньовіччя. Основні джерела виникнення середньовічних творів.
36. Ірландська сага. Збірки ”Старша Едда”, “Молодша Едда”.
37. Французький героїчний епос. "Пісня про Роланда".
38. Іспанський героїчний епос. "Пісня про мого Сіда".
39. Німецький героїчний епос. "Пісня про Нібелунгів".
40. Український героїчний епос “Слово о полку Ігоревім”.
41. Лірика трубадурів та мінезінгерів.
42. Лицарський роман. Романи про Трістана та Ізольду.
43. Поезія вагантів: тематика, основні жанри. Збірка "Carmina burana" ("Буранські пісні").
44. Загальна характеристика міської літератури, її зв'язок з фольклором.
45. Роман про Лиса як зразок звіринного епосу.
46. Роман про Троянду як зразок дидактичної літератури.
47. Загальна характеристика доби Відродження.
48. Данте Аліг'єрі як останній поет середніх віків і перший ренесансний.
49. «Божественна комедія» Данте Аліг'єрі. Композиційні особливості, образність поеми.
50. Творчість Петрарки. Збірка "Канцоньєре".
51. «Декамерон» Боккаччо як вершина творчості письменника-новеліста.
52. Еразм Роттердамський «Похвала глупоті».
53. Роман Франсуа Рабле «Гаргантюа й Пантагрюель» як вершина французької ренесансної літератури.
54. Гуманістичні ідеї роману Рабле «Гаргантюа й Пантагрюель».
55. Англійська доба Відродження. Томас Мор, Джефрі Чосер, Крістофер Марло.
56. Основні етапи творчого шляху Вільяма Шекспіра.
57. Сонетарій Шекспіра. Художній аналіз вивченого сонету.
58. Комедії Шекспіра. Аналіз вибраної комедії («Сон літньої ночі»)
59. «Гамлет» Шекспіра як глибоко філософський твір. Проблематика трагедії.
60. Образ Гамлета. Інші персонажі шекспірівського «Гамлета». Поняття гамлетизму.
61. Трагедія Шекспіра «Ромео і Джульєтта».
62. Образ короля у трагедії Шекспіра «Король Лір».
63. Світове значення творчості Вільяма Шекспіра.
64. Місце Мігеля Сервантеса в іспанській ренесансній літературі.
65. Роман Сервантеса «Дон Кіхот» як проза нового зразка. Проблематика роману.

Рекомендована література:

Підручники і посібники:

1. Антична література: [довідник] / Ред. С.Семчинського.- К.: Либідь, 1993.- 357с.
2. Антична література: [хрестоматія] / Упор. О.І. Білецький.- К.: Радянська школа, 1968. (2-е видання) - 612с.
3. Антична література: [навч. посібник] / Миронова В. М. [керівн. авт. кол.]; Михайлова О. Г., Мегела І. П. та інші: - К.: Либідь, 2005. – 488с.
4. Антична література. Греція. Рим: [хрестоматія] / Упоряд. Михед Т. Якубіна Ю.- К.: Центр навч. літератури, 2006.- 952с.

5. Давня римська поезія в українських перекладах і переспівах: [хрестоматія] / Укладач В. Маслюк.- Львів: Світ, 2000- 326с.
6. Кун М.А. Легенди та міфи Стародавньої Греції / Перекл. з рос. О.М. Іванчкнка; вступ. ст. Ю.В. Шанина / М.А. Кун. - К.: Мистецтво, 1996- 472с.
7. Лісовий І.А. Античний світ у термінах, іменах і назвах : [довідник з історії та культури Стародавньої Греції і Риму] / І.А. Лісовий. – Львів: Вища школа, Изд. при Львов. ун-те., 1988 . – 199 с.
8. Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література: [підручник] / В.І. Пащенко , Н.І.Пащенко. - К.: Либідь, 2001.-718с.
9. Підлісна Г. Н. Антична література для всіх і кожного / Г.Н. Підлісна. - К.: Теніка, 2003- 384с.
- 10.Підлісна Г. Н. Світ античної літератури: [відп. ред. В.І. Пащенко]; [2-ге вид. перероб. й доп.] / Г.Н. Підлісна. – Київ : Наукова думка, 1989 . – 162 с.
- 11.Словник античної міфології: [укл. І.Козовик, О. Пономарів; вступ. стаття А. О.Білецького; відп. Ред.. А.О.Білецький].- 2-е вид. - К.: Наукова думка, 1989.- 240с.
- 12.Содомора А. О. Жива античність / А.О. Содомора.- К.: Молодь, 1983.- 231.
- 13.Літературознавчий словник-довідник / Ред. Р.Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В.І. Теремка. - К.: ВЦ "Академія", 2006.- 752с.
- 14.Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література: Від античності до початку ХІХ ст.: [історико-естетичний нарис] / Б.Б. Шалагінов. - К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004.- 360с.
- 15.Шапвалова М.С. Історія зарубіжної літератури: Середні віки та Відродження / М.С.Шалагінов, Г.Л. Рубанова, В.А. Моторний. - Львів: Вища школа. Изд. при Львов. ун-те.,1982.- 440с.
- 16.Зарубіжна література ранніх епох. Античність. Середні віки. Відродження: [навч. посібник] / Б.В.Кучинський, Ю.Л.Булаховська, І.В. Долганов. – К.: Вища школа,1994. – 399 с.
- 17.История средних веков: [В 2 томах] / С. Близнюк, Л. Брагина, В. Володарский и др. – М.: Высшая школа, 1990.- Т.1 – 494с.; Т.2 – 399с.
- 18.Наливайко Д.С. Спільність і своєрідність. Українська література в контексті європейського літературного процесу / Д.С. Наливайко. - К.: Дніпро, 1988.- 395с.
- 19.Рубанова Г. Історія світової літератури Західноєвропейського Середньовіччя / Г.Л. Рубанова. – Львів: ПАІС, 2004. – 144с.
- 20.Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі: [навчальний посібник] / Ф.М. Штейнбук. - К.: Кондор, 2007.- 316с.
- 21.Мірошниченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: [підручник для студентів-філологів] / Л.Ф. Мірошниченко. - К.: Вища школа.- 415с.
- 22.Ніколенко О.М.Сучасний урок зарубіжної літератури: [посібник] / О.М. Ніколенко, О.М. Куцевол– К.: Академія, 2003.- 288с.
- 23.Пуришев Б.И. Зарубежная литература средних веков. Нем., исп., итал., англ., чеш., польск., серб., болг. Литературы: [учебн. пособие] / Сост. Б.И Пуришев. (Изд. 2-е испр. и дополн.) / Б.И. Пуришев. - М.: Просвещение, 1975.- 399с.
- 24.Хрестоматия по зарубежной литературе. Эпоха Возрождения /Сост. Б.И. Пуришев. (3-е издание стереотипное. Перепечатка со 2-го издания 1976 года). - М.:Альянс, 2011.- 638с.

Науково-методична:

- 25.Мифы народов мира / Гл. редактор Токарев С.А. /Энциклопедия: [В 2 томах]:

- Т1. А-К. – М.: Советская энциклопедия, 1980 – 672с. с илл.
Т 2. К-Я. - М.: Советская энциклопедия, 1982. – 720с. с илл.
26. Гаспаров М.Л. Об античной поэзии. Поэты. Поэтика. Риторика / М.Л. Гаспаров. - СПб.: Азбука, 2000.- 480с.
27. Клековкін О. Античний театр: [навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтва I-V рівнів акредитації] / О.Ю. Клековкін. - К.: Арттек, 2004.- 208с.
28. Рассел, Бертран. Історія західної філософії / Перкл. з англ. Ю.Лісняка П.Таращука / Бертран рассел. - К.: Основи, 1995.- 759с.
29. Зарубіжна література. Програма для ЗОШ з українською мовою навчання: 5 - 11 кл. - К.: 2001.
30. Ярхо В. Н. У истоков европейской комедии / В.Н. Ярхо. – М.: Наука, 1979.- 176с. (Из истории мировой культуры).
31. Боннар Андре. Греческая цивилизация. В 3т. / Перевод с франц. О.Волкова.- Т 1.: От Илиады до Парфенона. - М.: Искусство, 1991-1992. - 269с.
Т 2.: От Антигоны до Сократа-. - М.: Искусство, 1991-1992.- 334с.
Т 3.: От Еврипида до Александрии. - М.: Искусство, 1991-1992 – 398 с.
32. Гуревич А. Я. Эдда и сага / а.Я. гУревич. - М.: Наука, 1979. – 192с. (Научно-популярная серия)
33. Кузнецов Б. Г. Идеи и образы Возрождения: (Наука XIV - XVI вв. в свете современной науки) / Отв. редактор Горфункель А. М. / Б.Г. Кузнецов. - М.: Наука, 1976. — 278 с.
34. Лосев А.Ф. Эстетика Возрождения / А.Ф. Лосев. - М.: Мысль, 1978.- 624с.
35. Мелетинский Е. М. «Эдда» и ранние формы эпоса / Е.М. Мелетинский. - М.: Наука, 1968. - 364 с. (Серия «Исследования по теории и истории эпоса»).
36. Аникст А. А. Шекспир: Ремесло драматурга / А.А. Аникст. - М.: Советский писатель, 1974.- 362с.
37. Бажан М.П. Петрарка в східнослов'янському світі // Бажан М.П. Думи і спогади.- К.: Радянський письменник, 1982.- С.228-238.
38. Гаспаров М. Л. Поэзия вагантов / М.Л. Гаспаров. - М.: Наука, 1975.- 83с. (Литературные памятники).
39. Доброхотов А. Л. Данте Алигьери / А.Л. доброхотов.- М.: Мысль, 1990.- 208с.
40. Драч И.Ф. Бесконечный Данте // Драч И. Ф. Духовный меч: Литературно-критические статьи и эссе.- М.: Советский писатель, 1988.- С.275-292.
41. Михайлов А.Д. Французский рыцарский роман и вопросы типологии жанра в средневековой литературе / А.Д. Михайлов. - М.: Наука, 1976.- 351с.
42. Снеткова Н.Н. «Дон Кихот» Сервантеса: [2-е изд., доп.] / Н.Н. Снеткова. – Л.: Художественная литература. Ленингр. отд-ние, 1970 . – 143 с.
43. Стріха М. В. Данте й українська література: досвід рецепції на тлі «запізнілого націєтворення» / М.В. Стріха. - К.: Критика, 2003.- 186с.
44. Франко І. Данте Алігієрі: Характеристика середніх віків. Життя поета і вибір із його поезій / Іван Якович Франко . – Львів : Видання Товариства прихильників української літератури, науки і штуки, 1913 . – 246 с.
45. Хлодовский Р. И. Франческо Петрарка: Поэзия гуманизма / Р.И. Хлодовский. - М.: Наука, 1974.- 186с. (Из истории мировой культуры).
46. Хлодовский Р. И. Декамерон: Поэтика и стиль / Р.И. Хлодовский. - М.: Наука, 1982. — 353 с.
47. Шаповалова М. С. Шекспір в українській літературі / М.С. Шаповалова. – Львів: Світ, 1976.- 648с.

48. Зарубіжна література ранніх епох. Античність. Середні віки. Відродження. Навч. посіб. для студ. пед. ін-тів / [Ф. І. Прокаєв, Б. В. Кучинський, Ю. Л. Булаховська, І. В. Долганов]. – К. : Вища школа, 1994. – 406 с.
49. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Возрождения / М.М. Бахтин. 2-е изд. - М.: Художественная литература, 1990. — 543 с.
50. Гуревич. А.Я. История и сага [О произведении Снорри Стурлусона «Хеймскринга»] / А.Я. Гуревич. - М.: Наука, 1972. — 198 с.

Періодична:

51. Белецкий П. Образ пещеры и скитания Одиссея: (Анализ “Одиссеи” Гомера) // Вопросы литературы. – 2001.-№8.- С.309-313.
52. Клейн Л. Кто победил в “Илиаде” (О новом прочтении литературного памятника) // Знание – сила.- 1986.-№7.- С. 43-45.
53. Античні мотиви в архітектурі та образотворчому мистецтві // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2004. – № 11. – С. 44.
- 54.2. Берестовська Д. Великі Діонісії // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2004. – № 11. – С. 35-43.
- 55.3. Бусел С.В. Давньогрецькі міфи про Прометея, Геракла, Дедала, Ікара // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2001. – № 8. – С.5-12.
56. Рогозинський В. В. Античний театр // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2004. – № 8. – С. 40-47.
57. Завадська В.В. Давньогрецький театр // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2002. – № 8. – С. 30-35.
- 58.14. Затонский Д. Метаморфозы Овидия Назона или Покушение на движущееся время // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2002. – № 5-6. – С.103-105.
59. Панченко І. Г., Астахова А. А., Матяш І. Р. Міфологічні мотиви у світовій літературі // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2000. – № 6. – С. 46-50.
- 60.22. Публій Овідій Назон. Елегії // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2004. – № 8. – С. 33-35.
61. Семеняк Г. “Сильніша зброї сила слова”. Урок з вивчення поезії Архілоха і Тіртея // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2000. – № 8. – С.35-37.
62. Гораций та його “Послання до Пізонів” // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2004. – № 8. – С. 27-29.
- 63.12. Грабовський А.В. “Енеїда” Вергілія й однойменна поема І.Котляревського в запитаннях і відповідях // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2004. – № 11. – С. 25-30.
64. Шкаруба Л. М. Овидий и варварский мир: встреча двух культур. На материале «Скорбных элегий» и «писем с Понта» // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2004. – № 8. – С. 29-33.

Інформаційні ресурси

1. <http://static.my-shop.ru/product/pdf/184/1831963.pdf>
2. <https://www.academia.edu>
3. http://www.kafedragum-artcollege.edu.km.ua/Files/downloads/308686_0499D_davidenko_g_y_chayka_o_m_istoriya_zarubizhno_literaturi_xix.pdf
4. http://ae-lib.org.ua/texts/rubanova_medieval_literature_ua.htm
5. <http://www.ukrlib.com.ua/perekaz-zl/printout.php?id=37&bookid=0>
6. **Н.П. Снеткова**
7. http://www.ae-lib.org.ua/texts/shapovalova_english_renaissance_ua.htm
8. <http://bestbooks.ru> - он-лайн бібліотека підручників.
9. www.library.kherson.ua/chitalka/LL/htm - Твори вітчизняної і зарубіжної літератури в електронному залі "Читалка"

УДК 821: 398 : 88

Хмель В. А.
Рівненський державний гуманітарний університет,
Україна

Khmel V. A.
Rivne State Universiti of Humanities, Ukraine

**МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОЛЯДКОВОГО ТЕКСТУ У
ПОРІВНЯЛЬНОМУ АСПЕКТІ
THE METHODOLOGY OF COMPARATIVE STUDYING THE
CAROL TEXTS**

Анотація

У статті викладена методологія компаративного дослідження колядкового тексту, що базується на узагальненні відомих у філології методів з урахуванням особливостей творення та функціонування фольклорних творів. Для порівняльного аналізу запропоновано поняття "типізованої текстової множини" з подальшим виокремленням подібних та відмінних структур та їх інтерпретації у контексті культурології і лінгвістики. Для порівняння використані українські та польські колядки та щедрівки.

Ключові слова

Колядка, типізована текстова множина, топос, спорідненість, український, польський.

Resume

The article studies the methodology of comparative study of the carol text. It is based on the on the synthesis of the known linguistic methods and with regard to the peculiarities of creation and functioning of the folklore texts. The term under comparative analysis is “typed text set” with the following distinguishing of similar and different structures and their integration in the context of cultural studies and linguistics. The comparison is made on the base of Ukrainian and Polish Christmas carols and songs.

Key words

Carol, typed text set, topos, affinity, Ukrainian, Polish.

Сформована тисячоліттями автентична землеробська культура у слов'ян, почасти вербалізована, переходить у площину духовності, переноситься на інші сфери життя. Формою збереження культурних цінностей є обрядовий фольклор, з домінантним – різдвяно-новорічним. Вербалізованою формою слов'янської різдвяно-новорічної творчості є жанри колядок і щедрівок, що належать до обрядових пісень зимового циклу величального змісту. На сьогодні цей пласт обрядового фольклору найменше досліджений, особливо у порівнянні з творчістю інших слов'ян. Відомі фундаментальні дослідження М. Грушевського, Ф. Колесси, М. Коробки, Ф. Вовка, К. Сосенка, С. Килимника переважно зосереджувалися на дослідженні українських текстів у тісному зв'язку із етнографією, міфологічними уявленнями і віруваннями, ареалом побутування. Щодо порівняльних студій різдвяно-новорічного фольклору, то таких праць ще менше. Відомий український фольклорист ХХ ст. Олексій Дей, здійснюючи ґрунтовний огляд дослідницьких праць у галузі слов'янської фольклористики, особливо тих, що стосуються різдвяно-новорічного фольклору, виділяє “славістичні студії” О. Потебні і “компаративістську працю” румунського дослідника П. Карамана [5, с. 220-234]. Співставним мотивам колядкових текстів із

символічними фазами шлюбного обряду присвячена праця румунського компаративіста Івана Ребошапки [12]. Історико-порівняльним спостереженням зимового фольклору присвятила дослідження російська фольклористка Людмила Виноградова [1]. Майже всі дослідники різдвяно-обрядового фольклору незаперечно визначають його синкретичність, локальний колорит, зв'язок із соціальним буттям і віруванням спільнот. Компаративне дослідження текстів, їх образності та символіки дозволяє виявити особливості внутрішнього світу твору; через відношення “самобутнє – спільне” віднайти локальне, національне і загальнолюдське, особливо у зіставленні з типологічними текстами іншого народу.

Збережений і нині функціональний матеріал вимагає ретельного перегляду та комплексного аналітичного підходу, оскільки етнографічна спрямованість фольклористичних досліджень на сьогодні себе частково вичерпала. Щоб здійснити належний аналіз з подальшою контекстуальною інтерпретацією, необхідно врахувати не лише етнографічні умови виникнення та функціонування обрядових текстів, але їх філологічний аспект (йдеться про український і польський календарно-обрядовий фольклор). Метою даної розвідки є обґрунтування методології дослідження різдвяно-новорічного фольклору для порівняльної інтерпретації колядкових текстів – українських і польських – з урахуванням їх типологічних спільностей, соціальних, лінгвістичних та культурологічних особливостей.

У системі будь-якого суспільства найменшою структурою є спільнота, особливо родинна та етнічна. Сучасна філософська антропологія надає домінантного значення етносу в соціальній організації життя (Б.Попов) [6, с.9] і культуротворенні. Культуротворчий процес тісно пов'язаний з етногенезом (Л.Гумільов), в динаміці якої функціонує і розвивається етнокультура. Форми і зміст її обумовлені різними чинниками – територією розселення, особливостями господарської діяльності, мовою, біологічними особливостями людської психіки. Носіями біопсихічних ознак є етноструктури, які складають народ.

Прийнявши ідею В. Вернадського про біосферу як "живий організм", Л. Гумільов розробив концепцію етногенези, центральною рушійною силою якої є пасіонарна енергія. Природа пасіонарності криється в природженій здатності організму абсорбувати енергію зовнішнього середовища, тобто біосфери, і в певній формі діяльності її реалізувати [3, с.385 – 397]. Відштовхуючись від концепту Л. Гумільова, скажемо, що за своєю енергетичною природою пасіонарність може реалізуватись її носіями – пасіонарними – у різних трансформаціях. У процесі культурогенези пасіонарна енергія почасти реалізується й у вигляді творчості. Ще Філарет Колесса стверджував: будь-який фольклорний твір як культурне явище є продуктом "талановитої одиниці" [10, с. 3], яка реалізує свою пасіонарну енергію у певному фольклорному жанрі. У процесі функціонування окремих жанрів усної словесності розчиняється в мовленнєвому матеріалі (варіюється), зберігаючи у спрофанованому вигляді нерідко геніальну ідею.

У процесі функціонування фольклорного твору, який включає фази "творення – відтворення", часто порушується зміст тексту, бо залежить від особистих здібностей фольклороносія, етнотериторіальних, мовленнєвих особливостей. Колядка як календарно-обрядовий жанр функціонує в обмеженому хронотопі Різдвяного свята і має величально-побажальну функцію. Маючи чотириструктурну модель: заспів, власне коляда, поколядь, рефрен, вона у співвідношенні із структурою реалізується формулами відповідного змісту. (Формулою вважаємо сукупність уживаних мовленнєвих сполучень, які виражають конкретну ідею і визначаються ритмічним взірцем.) Формула може мати різний обсяг – від "найменшого висловлювання" – речення, чим у колядках найчастіше є рефрен, заспів, поколядь – до "усталеного фрагменту" (А. Лорд) [11, с.58]. Усталений фрагмент тексту, що співвідноситься з терміном "топос", не індивідуалізує частину твору, а навпаки типізує. Топос в уснопоетичному творі є "loci communes" – мандрівною структурою [10, с. 9]. Саме динамічність топосу як важливу ознаку колядки доцільно використати для порівняння текстових

структур. Головну увагу необхідно зосередити на ситуаційно-образному наповненні цієї структурної одиниці. І формула, і строфа, і топос можуть контамінувати в інші колядкові тексти, які мають однакову мету або подібні за змістом. Для практичного використання доцільно ввести поняття «*типізованої текстової множини*». Кожен текст такої типізованої множини скомпонований з однакових чи подібних ситуацій, дійових осіб, усталеного добору мовного матеріалу, що наповнюють певні топоси. І формули, і топоси у процесі усних аудито-репродукуючих механізмів зазнають психофізіологічних, регіонально-географічних, соціальних трансмісій, які динамізують текстотворчий процес, (нерідко і методом калейдоскопування), в результаті чого утворюються варіанти. Можливий і зворотний процес: вилучення з певної кількості типових тестів окремих структур, своєрідне композиційне переструктурування. Для компаративного аналізу їх усі необхідно врахувати, оскільки вони складають типізовану текстову множину.

Як приклад, типізовану текстову множину колядки “Нова радість стала” складають двадцять три варіанти українських і три польських тексти. Домінантним мотивом і головним топосом "текстової множини" є сповіщення "нової радості" – народження Ісуса Христа, Zbawiciela, богообіцяного Спасителя людства. Знаком радісної новини є сяюча над вертепом зірка, сакраментальний символ, що єднає людський мікрокосм з Божою сутністю в теофанії Ісуса Христа.

Кожна структура колядкового тексту містить образ чи сукупність образів, що мають конкретне значення. У поєднанні з суміжними словами виражають семантичне навантаження структури, яке часто залежить від культури і знань реципієнта чи інтерпретатора тексту. За аргументаціями Р. Барта, які базуються на структурній лінгвістиці Фердинанда де Соссюра, семантика може мати прикладне застосування в нелінгвістичних інтерпретаціях – антропологічній, психоаналітичній, культурологічній, філософській науках. Природа знака в такому разі має функціональне, утилітарне використання [14, с.127-138]. Запропонований французьким

ученим функціональний аналіз, тобто аналіз "знаку-функції" включає два етапи:

- 1) визначення основного смислу знаку (слова);
- 2) виявлення основних значень "повторюваної функціоналізації" [14, с. 132-137].

Утворюється певна система, інакше – парадигма конотацій (вторинних значень). Кожне опорне слово у текстовій структурі має значення не лише у сукупності суміжних слів, але й в опозиційній кореляції. В результаті слово-знак набуває певної семантики через відношення до опозиційного чи суміжного з ним відповідника, утворюючи "семантичне поле".

Для осмислення змісту кожного обрядового тексту необхідно звернутись до введеного П. Рікьором поняття наративу [13, с. 59-69]. Як своєрідна модель оповіді наратив може передавати певну інформацію, образність, мотиви та ідеї у знаковому тексті. Французький теоретик постмодерну Ж. Ф. Ліотар зосередив свої дослідження навколо з'ясування природи і функцій наративу. Особливістю такого викладу подій (наративу) є не їх розгортання, яке властиве звичайній розповіді, а розчинення подій, тимчасова зупинка часу, своєрідна їх легітимізація. Метою наративу є "сам акт оповіді" [13, с.118], який триває в теперішньому часі. Мовою наративу є "мова-гра", (термін запозичений Ф. Ліотарем із праць П. Вінгенштайна), яка радше вказує на щось, ніж розповідає. З оприявлених фрагментів тексту (колядкового) можна реанімувати цільність подій, які складають універсальну композицію наративу. Поняття наративу дозволяє по-новому оцінити надтекстовий та міжструктурний феномен споріднених творів, що ілюструє цільність погляду на світ у кореляції із внутрішнім світом тексту.

Узгоджуючи особливості "великого наративу" (Ф. Ліотар) із ознаками універсальної "типізованої тестової множини", необхідно вказати на певні відповідності між ними, які вбачаються у тимчасовій локальній зупинці подій, у "мові-грі", яка домінує у просторі свята в моделі обрядового тексту. Наративність текстової множини колядок і щедрівок вербально представляє ідеальний світ земного буття у смисложиттєвій вартості. Фрагментарно

зафіксований у різних варіантах різдвяного фольклору, він реанімується у відповідності із метою і методою аналітичного підходу.

На основі обґрунтованої методології констатуємо "типізовану текстову множину" апокрифічних українських текстів "Чи чули, люди, предивну новину?", "Пречиста Діва по світу ходила", "А в городі Вифлеємі", "Зірка засвітилась та й на Україні", "Пресвятая Діва, де Христа діла?" та їх варіанти, а також польських: "Najświętsza Paniienka gdy porodzie miała", "W dzień Bożego Narodzenia weseli ludzie", "W mieście, w mieście powym". (Українські тексти записані автором і взяті з Державного архіву Рівненської області, польські – зі збірника " Kolędowanie na Lubelszczyźnie " [9].) У цих колядках домінують топоси з інформацією про народження Христа, принесення йому дарів, вибір імені, переслідування Дитяти Іродом, втечу святого сімейства до Єгипту, пригоди Марії з маленьким Ісусом, чудо на пшеничному полі. Головною фігурою у названих текстах є образ Діви Марії (Najświętszej Panny), що стала медіумом Бога і людини через сотеріологічну місію. Богородиця, що дала світові Сина Божого, в колядкових текстах найперше приймає іпостась Страдниці:

*Як Пречиста Діва по світу ходіла,
Прийшла до багача на ночку просіла.*

- *Пане господарю, переночуй мене,*

Бо вже ноч застала на дворі у тебе [8].

Неприйняття подорожньої чи аргументована їй відмова на зразок : "ні хліба, ні солі, що будеш вечеряти" або "*budyneczek mały, tam dziatek do chwały*" виправдовувала людське сумління. Натомість звістка про народження Спасителя та усвідомлення гріховності вчиненого змінює модус оцінки, зафіксованої і в українських, і в польських текстах:

*Якби ж то я знала, що то Маті Божа,
Була б пустіла до свого ложа [8].*

Zebym ja to wiedzał, że to Paniieneczka,

byłym się ustąpił ze swego łóżeczka. [9, № 149, 139].

Збережений колядковим текстом топос "чуда на пшеничному полі" – "мотив сам по собі казковий" (М. Грушевський), розповсюджений "в цілім слов'янським фольклорі" [2, с.149], сприймається не лише як щаслива, вдала розв'язка, але і як містифікація образу Божої Матері, здатної до чудодійства. (Квінтесенція чуда полягає в уможливленні неможливого, що й демонструє Мати-Чудодійниця.)

Майже у всіх слов'янських народів у господарських колядках поширений мотив "множення худоби" [4, с. 25], представлений у текстах топосами звершеного:

Вийдіть, вийдіть, господару, / Подивіться на кошару,

А всі вівці покотились, / Всі ягнички породились.// А баранці круторогі... [7].

Wstań gospodarzu, wstań nieboże, / w twojej oborze dał Bóg dobrze.

Krówejki ci sie pucielili, / ji same byczki porodzili [9, s. 88, № 105].

У польських текстах "Nowe lato, szczodre lato" [9, s.84, №103] та "Nowe lato, dobre lato" [9, s. 86, № 104,] топос "звершеного" конкретизується ще й незвичайним виглядом приплоду:

A wyjdźże, wyjdźże, panie gospodarzu, Bóg się szerzy w twym podwórzu: /

Krówki ci sie pocieliły, / trzysta byczków popłodziły.

A te byczki białe nogi, / białe nogi, złote rogi [9, s. 85, № 103].

Таке множення худоби спостерігається у ряді послідовних локусів, і охоплює майже всі види свійських тварин, метафоризованих золотою барвою: "*złote rogi*", "*złote grzywy*", "*złote ryje*". Семантика золотого відноситься до сфери сакрального, має значення найвищого достатку. Ужита в текстах формула "Bóg się serzy w twym podwórzu" стверджує не лише абсолютну повноту, а й апелює до Божої опіки і прихильності [9, s.85]. Значення цього архаїчного звороту тотожне латинському "Largissimus vesper", що у польській версії (J. Bartmiński) означає "щедрий вечір".

"Щедрий" як і "широкий" ("Bóg się szerzy"), які є семантично близькими не лише з українськими щедрівками з побажаннями добробуту, а й поширене в усіх слов'янських народів [9, s.85].

І в українських, і в польських записах часто фігурують віншувально-побажальні топоси, що містять алюзії на винагороду, і складають у структурі колядки зміст "поколяді": *"Дай нам, Боже, жито, пшеницю, / Щоб був хліб і до хліба, ... / Щоб ми з хати, а щастя в хату"*. *" Pobłogosław, Boże, / z nieba wysokiego, /a nam kołędnikom / półtora złótego"*.

Зважаючи на вищевикладене, необхідно ствердити, що композиційно і змістовно близькі тексти складають ряди "типізованих тестових множин" із майже ідентичними чи змістовно подібними топосами, в яких, як в українців, так і в поляків, ословлено людський досвід, відомості з господарського і соціального життя, духовні надбання. Семантична спорідненість змісту окремих структур українських і польських творів обумовлена міфологічними, релігійними, етнопсихологічними та соціальними чинниками. Як величальні обрядові твори, колядки та щедрівки не виявляють суттєвої різниці. Виконання їх у часі Новорічно-різдвяного свята обумовлене аграрно-господарським прагматизмом, соціальними і духовними потребами.

Література:

1. Виноградова Л. Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян. Генезис и типология колядования / Людмила Николаевна Виноградова. – М.: Наука, 1982. – 256 с.
2. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. – Т. 1 / Упорядн. В. В. Яременко; авт. передм. П.П. Кононенко; прим. Л.Ф. Дунаєвська. – К.: Либідь, 1993. – 329 с. ("Літературні пам'ятки України")
3. Гумилев Л. Етногенез и биосфера Земли / Гумилев Лев Николаевич. – М.: Институт ДИ-ДИК, 1997. – 640 с.
4. Дей О. Величальні пісні українського народу // Колядки та щедрівки: Зимові обрядова поезія трудового року. – К.: Наукова думка, 1965. – С. 9-40.
5. Дей О. Сторінки з історії української фольклористики / Олексій Іванович Дей. – К.: Наукова думка, 1975. – 271 с.

6. Життя етносу: Соціокультурні нариси / Б. Попов, В. Ігнатов, М. Степико та інші. – К.: Либідь, 1997. – 240 с.
7. Записано від Берлинець Уляни Петрівни 1910 р. н. в с. Пустоївання Радивилівського р-ну на Рівненщині. Запис автора.
8. Записано від Самчук Лариси Григорівни 1907 р. н. у с. Устенське-2 Здолбунівського р-ну на Рівненщині // ДАРО. Фонд Р 660. Опис 2. Од. зб. 304. Арк. 2.
9. Kolędownie na Lubelszczyźnie / Red. J. Bartmińskiego i Cz. Gernasa. – Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 1986.- 395 s.
10. Колесса Ф. Усна словесність / Колесса Філарет. – Тернопіль: Підручники та посібники, 1996. – 40 с.
11. Лорд А. Вступні епізоди про Голоту та Андибера: вивчення техніки усної традиційної оповіді // Народна творчість та етнографія. – 1997. – № 2-3. – С. 56-58.
12. Ребошапка І. Народження символу: Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії / Іван Ребошапка. – Бухарест: Критеріон, 1975. – 251 с.
13. Рикер П. Герменевтика. Етика. Політика: Московские лекции и интервью / Рикер Поль. – М.: Изд. центр АКАДЕМІА, 1995. – 159 с.
14. Структурализм: "за" и "против". Сборник статей: [перевод с англ., франц., немецк., чешск., польск. и болг. языков] – М.: Прогресс, 1975. – 481 с.

Bibliography:

1. Bartminkii, J., & Gernasa, Cz. (1986). *Koliedovaniie na Liubielschynie [Carol songs in Lublin area]*. Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze [in Polish].
2. Dei, O. (1975). *Storinky z istorii ukrainskoi folklorystyky [The pages from the history of Ukrainian folklore studies]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
3. Dei, O. *Velychalni pisni ukrainskogo narodu [Cheering songs of Ukrainian people]. Koliadky ta schedrivky: Zymova obriadova poeziia trudovogo roku [Christmas carols and songs: Winter ritual poetry of a labour year]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
4. Hrushevskyyi, M. (1993). *Istoriia ukrainskoi literatury [The history of Ukrainian literature]*. (Vols. 1). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
5. Humiliov, L. (1997). *Etnogenez i biosfera Zemli [Ethnogenesis and biosphere of the Earth]*. Moscow: Institut DI-DIK [in Russian].
6. Kolessa, F. (1996). *Usna slovesnist [Oral literature]*. Ternopil: Pidruchnyky ta posibnyky [in Ukrainian].
7. Lord, A. *Vstupni epizody pro Holotu ta Andybera: vyvchennia tekhniky usnoii tradytsiinoii opovidi [Introductory episodes about Holota and Andyber: The study of the technique of oral traditional story]*. *Narodna tvorchist ta etnografiia [Folk art and ethnography]*, 2-3, 56-58 [in Ukrainian].
8. Popov, B., Ihnatov, V., Stepiko, M., et al. (1997). *Zhyttia etnosu: Sotsiokulturni narisy [Ethnos life: Social and cultural issues]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

9. Reboshapka, I. (1975). *Narodzhennia symbolu: Aspekty vzaiemodii obriadu ta obriadovoi poezii [The birth of a symbol: the aspects of ritual and ritual poetry interaction]*. Bucharest: Kryterion [in Ukrainian].
10. Riker, P. (1995). *Germenevtika. Etika. Politika: Moskovskiie leksii i interviiu [Hermeneutics. Ethics. Politics: Moscow lectures and interviews]*. Moscow: Izd. tsentr AKADEMIA.
11. *Strukturalizm: «za” i “protiv”*. (1975). *Collection of the articles [translation from English, French, German, Czech, Polish, and Bulgarian]*. Moscow: Progress [in Russian].
12. Vinogradova, L. (1982). *Zimniia kalendarsnaia poeziia zapadnykh i vostochnykh slavian. Genezis i tipologoiia koliadovaniia [Winter calendar poetry of Western and Eastern Slavs. Genesis and typology of carol singing]*. – Moscow: Nauka [in Russian].
13. Written from Larysa Samchuk (1907 y.o.b.), Uspenske-2 village, Zdolbuniv rayon, Rivne oblast. *DARO. Fund R 660. Description 2. Collection 304. Paper 2*.
14. Written from Ulyana Berlynets (1910 y.o.b.), Pustoivannia village, Radyvyliv rayon, Rivne oblast.

Хмель В.А.

Матчук А. Л.

**Архетипно-підтекстова прогностичність повісті Петра Кралука
"Зона" з екзистенціалістського погляду**

V.A.Khmel

A.L.Matchuk

Archetypal and implicational predictability of the 'Zona' by Petro Kruliuk from the existentialist point of view

Анотація

У статті Хмель В. А. і Матчук А. Л. "Архетипно-підтекстова прогностичність повісті Петра Кралука "Зона" з екзистенціалістського погляду" подається осмислена спроба інтерпретації вказаного твору в контексті екзистенціалістської теорії Карла Ясперса, зміст якої зводиться до чуттєвого розуміння конкретної ситуації, в якій існує індивідуум; до комунікативного розуміння, яке постійно супроводжує його існування, вкорінене у буття. Характеризуючи час людського існування, Карл Ясперс вказує на

духовний занепад, з'ясовуючи основні причини: "знебоження" світу, знецінення авторитетів, загальний "цинізм", девальвацію гуманності. Вихід із подібної кризи філософ вбачає в екзистенції даного світу, у вивільненні власного "Я", а значить в усвідомленні свободи, у поверненні до початку, вербалізованому в архетипних образах землі, води і вогню.

Основну увагу статті акцентовано на прогностичному аспекті твору, який прочитується на архетипно-підтекстовому рівні. У статті викладені погляди на локус "зони" – обмеженої території, – що стала резервацією для "старичків", територією нівелювання особистості, місцем утрати її власного "Я". Із проаналізованого матеріалу випливає висновкова думка про неможливість функціонування подібного суспільно-політичного територіального утворення. Подібні новоявлені суспільно-політичні уклади, де культивуються штучні цінності, де особистість позбавлена відчуття зв'язку із своєю землею, де їх одноосібні творці і куратори керуються власними матеріальними інтересам, приречені до краху. Земля, вода, вогонь як архетипні стихії проявляються життєдайно лише на "своїй землі", на якій життя повинно бути справжнім, а людина його завжди відчуватиме.

Ключові слова

Зона, локус, відчуття, підтекст, початок. архетип, прогностичність, штучність, повернення.

Summary

The authors of the article (V.A.Khmel and A.L.Matchuk) offer the meaningful attempt to interpret the Petro Kraliuk's novel 'Zona' in the context of the Karl Jaspers's philosophy of existence. Its essence means sensory understanding of the situation of the individual's existence and communicative understanding, which constantly accompanies the existence rooted in being. To characterize the time of human existence, Karl Jaspers points out some spiritual decline and studies its reasons, which are 'disenchantment', or more precisely, 'de-divination' of the world, impairment of authorities, general 'cynicism', and devaluation of humanity. The philosopher sees the exodus from such a crisis in the existence of the world and the release of the 'Ego' that mean awareness of freedom, return to the beginning verbalized in archetypal images of earth, water, and fire.

The authors of the article focus on the prognostic aspect of the novel, which is obvious on the archetypal and subtextual level. The article highlights the ideas of the locus 'zone', limited territory, which became a 'reservation' for 'oldies', an area of personality leveling where it loses its Ego. The analyzed material provides conclusion that the functioning of such social-political territorial formation is impossible. Those newborn social and political orders with

cultivated artificial values where personality is deprived of a sense of connection with the native land and their individual creators and curators are lead by only their own financial interests are doomed to collapse. Archetype elements 'earth', 'fire', and 'water' appear viable only on the 'native land' where life must be real and an individual should feel it evermore.

Key words

Zone, locus, feeling, subtext, archetype, prognostic, artificiality, return, beginning

Відомі широкому загалу кращі твори світового письменства завжди у полі зору дослідників гуманітаристики, до якої належить і сфера літературознавства. Світ художньої літератури надзвичайно різноманітний, географічно неоднорідний. Але поява художнього твору, якщо він суголосний епосі, чи проблемно актуальний, завжди привертає увагу читача і критика. Не можна з певністю стверджувати, що художні твори, знані локально, потрапляють у поле зору відомих літературних критиків. Проте інтерпретаційно вони часто виявляються доволі глибинними, заслуговують належної наукової оцінки. Такою видається і повість професора Острозької академії, прозаїка Петра Кралюка "Зона" [1], що вперше була надрукована у 2006 році в журналах "Київська Русь" і "Погорина". На рівні рецензованої оцінки про повість відгукнулися Я.Поліщук, В. Полковський, Р. Харчук, Є.Цимбалюк, В. Конопелько, С. Дзюба та інші. Порівняльну спробу "Зони" П.Кралюка і "Санаторійної зони" М. Хвильового зробила Г. Максимчук [7], акцентувавши увагу на аргументованому декодуванні назви обох творів. Вагомо, що кожен художній твір існує завдяки читачеві і критикові. З'ясуванню прогностичної рецепції змісту повісті з позицій екзистенціалізму з урахуванням архетипно-підтекстової семантики образів твору присвячено дану розвідку.

Згідно із довідкою про літературну творчість автора, повість «Зона» була написана ще до Помаранчевої революції. Змістовно твір розповідає про вифантазовану автором "санаторійну зону" для колишніх посадовців, облаштовану їхніми дітьми, локалізовану серед розкішної природи.

Інтуїтивно – про передчуття неминучого краху згубних явищ тоталітарної системи, "метастазованих" у новому світі.

Поняття інтуїції, як відомо, пов'язане із здатністю людського розуму, опертому на власних знаннях і досвіді, щось вгадувати чи передбачати. Ще Платон пов'язував її із людськими знаннями. Категорію інтуїції осмислювали французький філософ-раціоналіст Рене Декарт, німецький класицист Іммануїл Кант. Скажімо, у філософії Канта інтуїція є когнітивною здатністю, еквівалентом якої, в широкому сенсі, можна назвати відчуття, проникливість, прогностичне розуміння. У тому сенсі інтуїція релятивна з екзистенцією. Як філософська категорія екзистенція є понятійною основою екзистенціалізму – на пряму у філософії та гуманітаристиці для з'ясування модусів існування людини у світі. У полі зору плюралістичних інтерпретацій екзистенціалізму найбільш прийнятною філософською основою для дослідження взятого художнього твору є філософія німецького мислителя Карла Ясперса, зокрема його праця "Духовная ситуація времени" [10].

Екзистенція людини – це чуттєве розуміння конкретної ситуації, в якій вона існує, комунікативне розуміння, яке постійно супроводжує її існування, вкорінене у буття. Це ще й спрямованість на майбутнє, тобто наявність у сучасному бутті проекту майбутнього. Якщо головною проблемою екзистенціалізму є питання існування особистості/людини у світі, то Карл Ясперс визначає буття як "часову" ситуацію окремих груп, спільнот, інституцій, держав чи людства, коли воля окремих людей стає для них визначальною, а індивідуум розпадається на функції, втрачаючи власну Самість [10]. Часова ситуація – це ще й своєрідна дійсність, що задає історичну самотність людській долі. Характеризуючи час існування, К. Ясперс у вказаній праці характеризує і "духовний занепад" через "знебоження" світу, знецінення авторитетів, загальний "цинізм", девальвацію гуманності. Вихід із подібної кризи К. Ясперс вбачає в самоекзистенції даного світу, у вивільненні власного Я, а значить в усвідомленні свободи, у поверненні до початку.

Події, зображені у повісті П. Кралюка "Зона", локалізовані в уявному світі: "...перед очима відкрився дивної краси краєвид. Серед гір, вкритих лісом, примостилося озерце, а на його берегах – білі чепурненькі хатки" [4, С.58]. "Як просторовий концепт поняття "локус" співвідноситься з культурним об'єктом реальної дійсності, має зримі чи уявні межі..."[8, с. 90]. Задовільняючи цікавість головного персонажа – власника старого "Запорожця", Правденко/Павук – куратор цього локусу, називає його "санаторійною зоною", замкненим простором. Локус Кралюкової "зони" вражає насамперед споглядальним краєвидом, співвідносним із красою української землі. Образ землі як "світ твору", зображений автором у різних ракурсах, оскільки кожен із персонажів по-своєму її (землю) відчуває і пов'язує з нею своє "буття-у-світі. Для Дискурса – це хронотоп тимчасового існування в "зоні", де відсутня свобода дій (*У вас немає вибору...*), обмежена комунікація (*Тут так багато німих!*). Проте він відчуває землю як архетип, що контрастує із трикратно обмеженим локусом: "санаторійною зоною", "забороненою зоною", "інформаційним центром", де виходила дозована дискурсивна інформація зі сканованого тридцятилітньої давності матеріалу. Попри локалізовані обмеження земля милує Віктора (його справжнє ім'я) своїми краєвидами, озером, сонячним сяйвом. Як журналіст і письменник, прийнявши запропоновану роботу та ім'я Дискурс, Віктор змушений вибирати із вибраних Сканером давніх випусків інформаційних матеріалів актуальні фрагменти, щоб повторити їх знову в періодиці, на радіо та у телеефірах. Така робота у "зоні", місці, яке "*уже кілька десятиліть не зачіпав час*", де "*багато німих*", де немає "*ніякої суєти*" і панує гнітюча "*благодать*", була звичною, нікого не дивувала, не створювала проблем. Створивши керований віртуальний світ за зразком "СРСР", Правденко та Писаренко самі й вирішували усе за його жителів. У цьому уявному "*радянському світі*" "*старичкам*" жилося спокійно і комфортно, проте вони були позбавлені справжнього, повноцінного буття. Переважна більшість мешканців "зони" також сприймали цей світ як реальний, співвідносний із

їхнім минулим, але здавався він якимсь дивним, "стерильним світом". Це інтуїтивно відчув Віктор/Дискурс, якого гнітило це відчуття штучності, нав'язаної мешканцям "зони" засобами примітивної брехні та маніпуляції, до чого прилучився він і сам.

Названий Дискурсом, Віктор був наділений потенціалом, релятивним значенню самого слова [2, с.126], виявляв високий рівень абсолютних знань і досить швидко адаптувався на новому місці. Пропускаючи через себе правила "зони" і відтворюючи їх, Дискурс перейнявся не лише штучністю буття у "зоні", але й порушив його спокійний плін. Намагаючись розібратися у латентності подій, що відбувалися навколо, він інтуїтивно, на рівні підсвідомих прогностичних снів, відчув імітацію поховання творця цієї "зони", що й спонукало його втрутитись – розкопати могилу Писаренка, оприлюднити штучність його "загибелі". Розкопана могила призвела до революційної ситуації, стала кінцем Правденка/Павука. Для нього земля "санаторійної зони" стала не локусом примарливого буття, а шляхом до смерті. Як не намагався він *"вилізти з ями. Але землі стає все більше і більше... Земля ховає його руки, плечі, голову..."* і нарешті накрила його всього. *"Створений з праху земного туди ж і повернеться"* [4, с. 75]. Біблійний парафраз П. Кралюка рецептивно урівноважує справедливість, спонукає зважити власні дії, алюзійно – застерігає від посягання на людську свободу: *"Свободу не спинити!" "...Смерть! Це слово ніби зачаровує присутніх" "...Ура! – лунає на кладовищі." "...На трибуну виходить Сканер." "...Сканер – наш президент! Ска-нер! Ска-нер! – скандує мітинг"* [4, с.75]. Революційно-майданні гасла наче стверджують закінчення "тиранії" і відновлення свободи. Але чи може Сканер бути її гарантом?.. Як носій імені (у даному випадку ім'я відбиває сутність особи) він не лише "зчитував" модель "зони" з минулого, а й причетний до її вживлення в майбутньому: його метою було "непогано заробити". Як індивідуум, Сканер іпостасно різний: непоганий модератор, репродуцент ідей, політичний пристосуванець, надійний партнер Палітри. (Подібний до фольклорного

аналога казкового героя-семилітка та його об'єктивованих чарівних помічників, які функціонально володіють різним потенціалом, але цілісно складають особу героя.) Для Сканера, як і для Палітри, світ "зони" не є "свою землею", а лише територією, де можна заробити добрі гроші.

Семантично відповідає особі й Палітрине ім'я. Її "багатобарвність" надзвичайно меркантильна. Життя для неї – це "гра", і кожного разу в іншій виставі [4, с.69]. Територія "зони" для Палітри/Олени – це рух до мети заради грошей. І героїні вдавалося досить вправно реалізувати свою мету: удвох зі Сканером переїхала у "зону" підзаробити, але обом захотілося заволодіти коштами інших. Олені прийшлося змінити свій статус подруги Сканера на коханку Писаренка, стати приятелькою і коханкою Дискурса і, насамкінець, щоб поєднати "*серця і... капітали*", стати дружиною Сканера. У досягненні мети Палітра/Олена щонайменше турбувалася про моральний аспект власної поведінки. У відвертій розмові з Віктором вона зізналася про меркантильну оборудку з Писаренком, а успішно реалізувавши заплановане, інтуїтивно відчувши небезпеку, переметнулася на Дискурса. Торгувати тілом для неї було звичним: "*Це такий же товар, як і інші*" [4, с.79]. Цілковита аморальність Палітри/Олени нею ж і виправдовується: "*Хіба ж я не поступила по справедливості, забравши у грабіжників нагробоване?*" [4, с.79]. Риторичне запитання спонукає до неоднозначних сентенцій про справедливість і аморальність у тоталітарному світі.

Як геніальне творіння минувшини, "зона" раніше була "*цеківським санаторієм закритого типу*", де головлікарем працював Правденко. У час розвалу Радянського Союзу разом із відпочиваючим Писаренком вони створили "*зону для колишніх високопоставлених номенклатурників*", своєрідний світ, "*де зберігатиметься Радянський Союз*" [4, с.77]. У цьому світі людське буття було прогнозоване, тут час наче зупинився в прожитому минулому. Але обмеження поступальних кроків – це зупинка руху, дорога в нікуди. Автор дуже вдало вживлює цю думку на рівні підтексту. Підтекст – це потенційно можливий "умовисновок", що сам по собі впливає із

сюжетних ситуацій [5, с.157]; це семантично двопланове висловлювання, що задає основне і додаткове його значення [6, с. 215]. Розуміння підтексту як глибинного, не висловленого прямо смислу, зумовлює ряд функцій у літературному творі, серед яких дискурсивна і прогностична. Кральнокова "Зона" підтекстово спонукає саме до прогностичної думки, прихованої у підтексті: не може бути на Землі запрограмованих зон. Штучно нав'язані, вони обмежують свободу індивідуумів, перетворюючи їх на масу, сприяють девальвації традиційних цінностей ("знебожнення світу"), визначають час існування до "розкопаної могили", до вибухової ситуації: *"Револуції починаються по понеділках"* [4, с. 74]. Коли німі починають говорити, коли мешканці відчують власну свободу, тоді настає кінець зонам. Тоді всім, хто причетний до створення подібних соціально-політичних утворень, необхідно з ними розпрощатись.

По-іншому відчув світ "зони" Віктор. Названий Дискурсом, він на рівні архетипів сприйняв її справжність і штучність: штучність – це трикратно обмежений локус, у якому індивід потенційно позбавляється власного буття, а обмежується лише існуванням. Екзистенційно "буття-у-світі" – це відчуття власної свободи і Самості, які не мислимі без повернення до початку, у нашому трактуванні – до архетипних образів амбівалентних стихій – землі, води, вогню. У В. Халізева поняття архетипу асоціюється із "буттєвими початками..." [9, с.51], відповідно – поверненню до початку. Архетип землі-матері, що дає життя і забирає виразно простежується у творі. Для Віктора – це "своя" земля-"мати" із синім небом, горами, лісом, озером, що живить його власною енергією, дає йому силу. Для Правденка – земля-"могила", що забрала його у своє лоно: в обмеженому просторі "зони" чоловік втратив контакт із землею, вона позбавила його життєдайної енергії. Не менш впажливим у творі й архетип води. *"Тут чудова вода. І вона знімає напругу. А ще очищає"* – оціночно знайомить Віктора з місцевим озером Правденко/Павук [4, с. 66]. І Палітра, і Дискурс відчують її катартичну дію. Архетип води проявляється і як життєдайна сила: *"...я все-таки живий."*

Знову народжений? Очищений водною стихією"[4, 82]. А ще для них вода є межею між життям і смертю: обоє відчули смертельну стихію озера. У фольклорній традиції вода має не лише животворне й катартичне значення а ще "...виступає посередником між двома світами – живих і мертвих, засобом для розкриття майбутнього" [3, с. 66]. Третім архетипом початку із значенням життєдайності у творі є вогонь у формі сонця, сонячного сяйва, індексального знаку півня. На рівні трансцендентному сонце у творі постійно освітлює землю "зони", підсилює екзистенційні емоції Віктора/Дискурса. У порівнянні із *"чепурненькою Європою"* світ рідної землі проявлявся у барвах осіннього лісу, а ще *"Над головою океан синій, життєдайне сонце"*[4, с.80].

Життєдайно сповіщає про схід сонця півень, сповіщаючи про кінець ночі, закликаючи до початку новоденного буття. Проте вогонь у творі проявляється і деструктивно. У знайденому листі до Олени Писаренко висловлює занепокоєння: *"Певно я нагадую нерозумного метелика, що летить на вогонь"*[4, с.67]. Хоч його відчуття стосувалися існування "зони" як власного творіння (*"Адже зона – це й моє дітище"*), але тривожило наближення невідомого, руйнівного, а можливо й кінця (*...саме ти станеш тим яблуком розбрату, яке зруйнує нашу зону*), співставного зі смертю. Писаренко таки завершив своє життя у зоні. Волею долі, після революції він знову туди повернувся, бо проголошений тоді президентом Сканер *"виявився звичайнісіньким ханугою"*, а збайдужілі мешканці повтікали із зони. Лише "старичок" у потертому піджаку і брудній сорочці, живе у зоні *"з того, що дає природа"*[4, с. 80]. До повернення Писаренка йому було байдуже. У той час земля вивільнилася із "зони", на ній створилися умови для оновлення. "Зононаладжувальний" досвід Сканера і Палітри став непотрібним. Життя триває без їхньої участі.

З огляду на вищевикладений матеріал можна ствердити про прогностичну прозорливість повісті П.Кралюка "Зона". На рівні екзистенціалістської рецепції твору, згідно із магістральними положеннями теорії К.Ясперса, проявляється штучність зображеного локусу "зони", у

якому людині неможливо відчутти повноцінне буття, власну Самість, бо за неї усе вирішували куратори зони, тобто задавали своєрідну "історичну дійсність". А коли виникали проблеми, їх швидко ліквідовували. Як результат штучності та обмеженості, у такому світі притлумлені традиційні цінності, культивується цинізм, простежується духовний занепад, девальвація гуманності та моралі. Та коли "німі" починають говорити, коли над ними витає свобода, тоді подібним "зонам" настає кінець: *"Революції починаються по понеділках"* [4, с. 74]. А тим, хто причетний до їх створення, приходиться просто тікати. І новостворені "зони" за старими взірцями і латентними старими порядками приречені на небуття також. Прикро, що метастази старої зони дали незнаний рецидив: новоявлений президент з усього отримав грошовий прибуток, а коли *"усе, що можна було продати, було продане, тоді Сканер зник"*[4, с.81].

Прозірливість твору полягає ще й в осмисленні повернення до початку, до природи, частинкою якої є сама людина. Земля, вода, вогонь як амбівалентні субстанції проявляються життєдайно лише на "своїй землі", на якій життя повинно бути справжнім, а особистість, на відміну від "сканованої маси", його завжди відчуватиме. Насамкінець варто зазначити, що викладена інтерпретація твору не є остаточно вичерпною. Змістовно повість спонукає і до інших аспектів на рівні герменевтики.

Список використаної літератури:

1. Кральнок П.М. – автор ряду різножанрових художніх творів: історико-інтелектуального детективу "Діоптра", роману-фентезі "Римейк", повістей "Полум'яне серце", "Зона", містичного роману "Сильні та одинокі" та інших.
2. Дискурс - наділений значенням фрагменту усної чи писемної мови; фрагмент мови, що віддзеркалює соціальну, епістемологічну та риторичну практику групи; спроможність мови віддзеркалювати й обмежувати цю практику в групі, а також впливати на неї // Енциклопедія постмодернізму / [за ред. Ч. Е. Вінквіста, В. Е. Тейлора; перекл. з англ. В. Й. Шовкун; наук. ред. перекл. О. К. Шевченко] – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основа", 2003. – 503 с.
3. 100 найвідоміших образів української міфології / [під заг. ред. О. Таланчук, Ю. Бедрика]. – 2-е вид., виправ. й допов. – К. : Автограф, Орфей, 2006. – 460 с.

4. Кралюк П. М. Зона (повість) / П. М. Кралюк // Погорина. Літературно-краєзнавчий журнал Рівненщини. – 2006. – С. 57-90.
5. Лесин В.М. Літературознавчі терміни: [довідник] / В.М. Лесин.- К.: Радянська школа, 1985.- 252с.
6. Літературознавча енциклопедія. У двох томах. Т2. / Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. – К.: ВЦ "Академія, 2007.- 622с. (Енциклопедія ерудита)
7. Максимчук Г.М. Микола Хвильовий vs Петро Кралюк: рецепція впливів / Г.М. Максимчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: http://eprints.oa.edu.ua/1395/1/Maksymchuk_190612.pdf.
8. Прокофьева В. Ю. Категория пространства в художественном преломлении: локусы и топосы / В. Ю. Прокофьева // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2005. – № 11. – С. 89-90..
9. Хализев В. Е. Теория литературы : учебник / В. Е. Хализев. – [4-е изд., испр. и доп.]. – М. : Высшая школа, 2007. – 405с.
10. Ясперс К. Духовная ситуация времени // Ясперс Карл. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс: [перев..с нем. 2-е изд.]. – М.: Республика, 1994.- С.288-508.

References

1. Petro Kraliuk is the author of several literary works of different genres: historical intellectual novel ‘Dioptra’, fantasy novel ‘Rimeik’ (‘Remake’), novels ‘Polumiane sertse’ (‘Burning Heart’) and ‘Zona’ (‘Zone’), and mystical novel ‘Sylni ta odynoki’ (‘Strong and lonely’).
2. Discourse is a meaningful fragment of oral or written language, language element that reflects social, epistemological, and rhetorical practice of a group, language ability to reflect, limit, and affect such practice in a group // Winqvist Ch., & Taylor V. (Eds). (2003). Entsiklopediia postmodernizmu [Postmodernism encyclopedia]. (V.Shovkun, Trans., O.Shevchenko, Ed.). Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko “Osnova” [in Ukrainian].
3. Talanchuk O., & Bedryk Yu. (Eds.) (2006). 100 naividomishukh obraziv ukraïnskoiï mifologii [100 most famous images from Ukrainian mythology]. Kyiv: Avtograf, Orfei [in Ukrainian].
4. Kraliuk P. (2006). Zona [Zone]. Pohoryna. Literaturno-kraieznavchyi zhurnal Rivnenshchyny – Literature and historical magazine of the Rivne region, 57-90 [in Ukrainian].
5. Lesyn V.M. (1985). Lateraturoznavchi terminy [Literary terms]. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
6. Kovaliv Yu. (2007). Literaturoznavcha entsyklopediia [Literary encyclopedia]. Kyiv: VTs “Akademiia” [in Ukrainian].
7. Maksymchuk H.M. Mykola Khvyliovyi vs Petro Kraliuk: retseptsiia vplyviv [Mykola Khvyliovyi vs Petro Kraliuk: Reception of Affects]. Retrieved from http://eprints.oa.edu.ua/1395/1/Maksymchuk_190612.pdf [in Ukrainian].
8. Prokofieva V.Yu. (2005). Kategoriiia prostranstva v khudozhestvennom prelomlenii: locusy i topusy [The category of space in artistic refraction]. Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta [Bulletin of Orenburg State University], 11, 89-90 [in Russian].

9. Khaliziev V.E. (2007). Teoriia literatury [Theory of Literature]. Moscow: Vysshaya shkola [in Russian].
10. Jaspers K. (1994). Dukhovnaia situatsiia vremeni [The spiritual situation of the age]. Moscow: Respublica [in Russian].

